

Christelijke kinderschool

Onderwijzende de jeugd in de eerste beginselen

zo van de

leer der waarheid,

als voornamelijk ook van de

ware betrachtting der godzaligheid

door

Guiljelmus Saldenus

in leven predikant te Delft

Te 's Gravenhage, bij

J. van Golverdinge

1844

STICHTING DE GIHONBRON

MIDDELBURG

2008

Spreuken 22:6

Leer den jongen de eerste beginselen naar den eis zijns wegs; als hij ook oud zal geworden zijn, zal hij daarvan niet afwijken.

Aan de heer Lowijs Junius, koopman te Delft

Mijn Heer!

Verwonder u niet, dat ik al mede iets kinderlijks in daad en in naam aan het christendom mededeel. Het is, omdat ik niet alleen zeer gaarne de ervarene en geoefende, maar ook bijzonder de kinderen in jaren en in verstand in de kennis die naar de godzaligheid is, gevorderd zag.

Ik ben de eerste niet, die een kindervraagboekje in de wereld breng, ik zal misschien de laatste ook niet zijn. Hetgeen de Heer van St. Aldegeonde en na hem D. Borstius, D. Casp Streso, D. Stermont en anderen in dezen gedaan hebben, heb ik mast onze Heidelbergse Catechismus altijd zeer hoog geschat, waarom het mij ook enigzinds een spoor geweest is, om in het ontwerpen van deze onderwijzing, deze hun ijver na te volgen. Alleen dacht mij altijd, dat er tot nu toe niet eenvoudig en kinderlijk genoeg, niet wel van de Leer der Waarheid (want daar zijn overvloedige behulpmiddelen toe), maar van de Betrachtung der Godzaligheid geschreven was; en dat dit dan ook de oorzaak was, dat velen en uit de schriften en uit de predikatiën over zodanige stoffen zo weinig voordel trokken: omdat zij namelijk van de eerste gronden en beginselen daarvan nog geen genoegzame kennis hadden. Ten welken einde ik dan alhier, bij het stuk van de gezonde leer, ook een kort onderwijs van de heilige praktijk van die leer gevoegd heb, om alzo die beide in verscheidene lesjes, die een ieder dan zo kort en zo lang zal kunnen nemen, als het hem gelieft (hoewel ik ook zelf zo enige verdeling daarvan, daar ik evenwel niemand aan binden wil, gemaakt heb), de kleine kinderen in te scherpen, en dezelve alzo verder tot het vruchtbaarder lezen en horen van andere goede schriften en predikatiën als met de hand aan te voeren. Onverminderd evenwel de nuttige naarstigheit van de zeer geleerde en godvruchtige mannen, D. Cocquius, Ridderus, Witsius, die waarlijk tot dit einde het hunne ook toegebracht hebben; maar evenwel of veel particulierder en bijzonderlijker gaan, dan ik hier doe; of met opzet hun verhandelingen in dier voege niet geschikt hebben, om gemakkelijk van buiten geleerd te kunnen worden.

In het eerste deel geef ik maar enkele A, B, C dingen, om zelfs de kinderen, die eerst spreken en lezen leren, daarvan te dienen, en dezelve zo verder tot het leren van de Catechismus en andere onderwijsboeken te bereiden. In het tweede ga ik wat verder, dewijl ik daarin de kennis van de voorverhandelde leer der waarheid reeds vooronderstel, zodat al de vragen daarin niet van enerlei natuur, maar sommige vrij zwaarder, andere wat lichter te beantwoorden zijn. Waarom men niet kwalijk doen zou, indien men de zwaardere, die door het teken § van de andere onderscheiden zijn, in het begin wat oversloeg, en dezelve spaarde, totdat de leerlingen de lichtere eerst wel ingedronken hadden, om hen alzo met al te hoge dingen niet al te vroeg en te plotselijk te overvallen. De zaken aangaande, die zijn, hoewel van groot gewicht, evenwel op de allereenvoudigste wijze voorgesteld, immers daartoe heb ik de meeste moeite aangewend. Anderzins kunnen zij bij vele andere schrijvers

(die ik ook gaarne de voornaamste inslag van dit werkje dank wijten wil), veel wijdlouper en aangenamer voorgesteld gevonden worden.

Dat ik nu dit kinderschrift aan U Ed., Mijn Heer, die al een man in genade en kennis zijt, durf opdragen, heeft geen ander oogmerk, dan om door deszelfs behulp ook U Eds. lieve kinderen, welker aangenaam getal met dertijd vast meer en meer aangroeit, niet alleen tot spruiten van U Ed., maar ook, waar 't mogelijk, tot spruiten van de hemel te maken. Ik wist, hoe hoog U Ed. de kennis van de Heere Jezus schatte, kon dienvolgens niet anders oordeelen, of de middelen daartoe dienende, hoe gering die ook mogen zijn, zouden ook eenige achting bij U Ed. vinden. Misdoe ik daarin, dat ik U Ed. deze kleinigheid (die gelijk zij zeer ver onder U Eds. verdiensten, alzo ook niet min ver onder de eerbied is, die ik U Ed. schuldig ben) toeëigen, zo verzoek ik U Eds. goedgunstige verontschuldiging daarover: misdoe ik daar niet in, laat ik dan tot een getuigenis daarvan niet anders van U Ed. genieten dan de voortdoring van U Ed. zeer beleefde en godvruchtige vriendschap, die mij altijd zeer dierbaar zijn zal. Waartoe mij verlatende, zal ik blijven, gelijk ik verplicht ben,

Mijn Heer!

Van ganser harte den geheel uwen in Chritus,

G. SALDENUS.

Delft,

den 1 November 1667.

Aan de kleine kinderen

Tere spruiten, zoete jeugd,
's Vaders lust en 's moeders vreugd,
Hoop van kerke en van land,
Kwekelingen van Gods hand,
Speelziek volkje, heilig zaad,
Hooft in't korte mijnen raad:
Speelt vrij lustig in uw' tijd,
Maar gedenkt , ook dat gij zijt
Niet tot spelen slechts geteeld,
Maar, uitdruksels van Gods beeld,
Hem ter ere voortgebracht;
Ziet dan, dat gij 't meest betracht,
Niet uw' spelen, maar 't geen meest
U kan vordr'en tot Gods Geest.
Leert dan wel, terwijl gij meugt,
Hoe gij kennis en de deugd,
In uw' groene jeugdseizoen,
Met malkand'ren gaan zult doen.
Ziet hier hebt gij 't kortelijck al,
Dat u daartoe helpen zal.
Leert dan naarstig, zeg ik, leer,
En verwacht voorts van den Heer,
't Geen u namaals uit uw' jeugd
Bringen zal tot 's Hemels vreugd.

Eestinanter.

G.S.

EERSTE DEEL

DE LEER DER WAARHEID

Eerste les

Vr. Waaruit kent gij de weg tot de zaligheid?

Ant. Uit de Heilige Schrift.

Vr. Wat is de Heilige Schrift?

Ant. Zij is het Woord van God, door de Heilige Geest ingegeven en door de profeten en apostelen beschreven tot een regel van ons geloof en leven.

Vr. Hebben de mensen de Heilige Schrift niet gemaakt?

Ant. Nee.

Vr. Is zij dan van God?

Ant. Ja.

Vr. Waarom gelooft gij de Heilige Schrift dan?

Ant. Omdat zij Gods Woord is.

Vr. Gelooft gij ze niet omdat de kerk het u gebiedt?

Ant. Nee, maar die kan mij dat geloof wel aanraden en smakelijk maken.

Vr. Staan alle dingen in de Heilige Schrift, die tot de zaligheid nodig zijn?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dat eens?

Ant. Psalm 19:8. *De wet des Heeren is volmaakt.*

Vr. Is zij ook klaar en wel te verstaan?

Ant. Ja.

Vr. Mag en moet zij dan van een ieder gelezen worden?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Joh. 5:39. *Onderzoekt de Schriften.* Doe erbij Kol. 3:16 en 2 Petr. 1:19.

Tweede les

Vr. Waarvan spreekt de Heilige Schrift al?

Ant. Van hetgeen men geloven en doen moet.

Vr. Waarvan wordt hier gehandeld?

Ant. Van hetgeen men geloven moet.

Vr. Noem eens de korte hoofdsom daarvan?

Ant. 1. Ik geloof in God den Vader, de Almachtige, Schepper des hemels en der aarde. 2. En in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onze Heere. 3. Die ontvangen is van den Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria. 4. Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven en begraven, nedergedaald ter helle. 5. Ten derde dage wederom opgestaan van de doden. 6. Opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods des almachtigen Vaders. 7. Van waar Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden. 8. Ik geloof in den Heiligen Geest. 9. Ik geloof een heilige, algemene Christelijke Kerk, de gemeenschap der heiligen. 10. Vergeving der zonden. 11. Wederopstanding des vleses. 12. En een eeuwig leven.

Derde les

Vr. Waaromtrent is het geloof al werkzaam?

Ant. Omtrent God en Zijn werken.

Vr. Is er ook een God?

Ant. Ja.

Vr. Waaruit weet gij dat?

Ant. Uit de natuur en uit de Heilige Schrift.

Vr. Waaruit weet gij het volmaakter?

Ant. Uit de Heilige Schrift.

Vr. Hoeveel Goden zijn er?

Ant. Eén.

Vr. Heeft God ook een lichaam?

Ant. Nee.

Vr. Wat is Hij dan?

Ant. Een Geest.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Joh. 4:24. *God is een Geest.*

Vr. Is God ook almachtig?

Ant. Ja.

Vr. Weet God ook alle dingen?

Ant. Ja.

Vr. Weet hij ook onze gedachten?

Ant. Ja.

Vr. Weet hij ook de gebeurlijke toekomstige dingen?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Hand. 15:18. *Gode zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend.*

Vierde les

Vr. Is er altijd een God geweest?

Ant. Ja.

Vr. Is hij dan eeuwig?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Micha. 5:1. *Zijn uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid.*

Vr. Zal er altijd een God zijn?

Ant. Ja.

Vr. Is God ook overal tegenwoordig?

Ant. Ja.

Vr. Naar Zijn Wezen of naar Zijn kracht?

Ant. Naar beide.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Jer. 23:24. *En vervul ik niet den Hemel en de aarde?*

Vr. Is Zijn wezen en kracht niet een en hetzelfde.

Ant. Ja.

Vr. Is God ook in de hel?

Ant. Ja.

Vr. Is Hij niet alleen in de hemel?

Ant. Nee.

Vr. Nochtans bidt gij: Onze Vader, Die in de hemelen zijt?

Ant. Dat is te zeggen dat Hij op een bijzondere wijze in de hemel is en de troon van Zijn heerlijkheid daar heeft.

Vijfde les

Vr. Is God ook rechtvaardig?

Ant. Ja.

Vr. Kan Hij de zonde wel ongestraft laten?

Ant. Nee.

Vr. Is Hij ook heilig?

Ant. Ja.

Vr. Kan God niet zondigen?

Ant. Nee.

Vr. Is Hij zo heilig, dat Hij geen auteur van de zonde zijn kan?

Ant. Ja.

Vr. Hoe bewijst gij dat?

Ant. Omdat Hij de zonde haat, verbiedt en straft.

Vr. Is er maar één Persoon in het Goddelijk wezen?

Ant. Nee.

Vr. Hoe veel zijn er dan?

Ant. Drie.

Vr. Noem ze eens?

Ant. De Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

Vr. Zijn deze drie Personen waarlijk van elkaar onderscheiden?

Ant. Ja.

Vr. Is dan de Vader een ander Persoon dan de Zoon, en de Zoon een ander Persoon dan de Heilige Geest, en de Heilige Geest een ander Persoon dan de Vader en de Zoon?

Ant. Ja.

Vr. Waardoor zijn zij van elkaar onderscheiden?

Ant. Door hun persoonlijke eigenschap, die in de Een is en in de Ander niet is.

Vr. Wat is er dan in de Vader, dat gij zeggen kunt, dat in de Zoon noch in de Heilige Geest niet is?

Ant. Dat de Vader van Zichzelf bestaat en de Zoon van eeuwigheid genereert.

Zesde les

Vr. Wat is er in de Zoon dat in de Vader noch in de Heilige Geest niet is?

Ant. Dat Hij van alle eeuwigheid van de Vader gegenereerd wordt.

Vr. Wat is er in de Heilige Geest dat in de Vader en in de Zoon niet is?

Ant. Dat Hij bij manier van blazing uitgaat van de Vader en van de Zoon.

Vr. Vader, Zoon en Heilige Geest, hoeveel Goden zijn dat dan?

Ant. Eén God.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 1. Joh. 5: 7. *Drie zijn er die getuigen in den hemel, de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze drie zijn Eén.*

Vr. Hoe zijn de Vader, de Zoon en de Heilige Geest van elkaar onderscheiden, en hoe zijn zij nochtans één?

Ant. Zij zijn onderscheiden ten aanzien van hun manier van bestaan, maar één ten aanzien van hun wezen.

Vr. Is dit stuk van de Heilige Drieëenheid ook noodzakelijk?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Joh. 14:1. *Gij gelooft in God, zegt Christus, gelooft ook in mij.* Ook kan ik niet gelooven, dat de Zoon mijn Zaligmaker of de Heilige Geest mijn Heiligmaker is, indien ik niet geloof dat zij ook beide van nature, nevens den Vader, de ware en onbegonnen God zijn.

Zevende les

Vr. Hoe velerlei zijn de werken Gods?

Ant. Tweeërlei.

Vr. Welke zijn die?

Ant. Daar zijn werken Gods van eeuwigheid en werken Gods in de tijd.

Vr. Wat heeft God van eeuwigheid gedaan?

Ant. Hij heeft alle dingen besloten, die daarna geschieden zouden.

Vr. Heeft God ook enige mensen van eeuwigheid besloten zalig te maken?

Ant. Ja.

Vr. Hoe noemt gij dat besluit?

Ant. De Goddelijke verkiezing.

Vr. Bewijs eens, dat er zulk een verkiezing is?

Ant. Ef. 1:4. *Gelijk hij ons uitverkoren heeft in Hem vóór de grondlegging der wereld.*

Vr. Waarom heeft God deze of gene mensen uitverkoren?

Ant. Omdat het Hem zo behaagd heeft.

Vr. Is het niet omdat Hij zag dat zij in Hem geloven of Hem dienen zouden?

Ant. Nee.

Achtste les

Vr. Wanneer is deze verkiezing geschied?

Ant. Van eeuwigheid.

Vr. Is de verkiezing ook onveranderlijk?

Ant. Ja.

Vr. Die dan eens van God verkoren is, kan die wel verloren gaan?

Ant. Nee.

Vr. Is het dan niet even eens, hoe zo een leeft, want is hij verkoren, zo zal hij toch gewisselijk zalig worden?

Ant. Geenszins.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat God, iemand tot de zaligheid verkiezende, deze ook verkiest tot de godzaligheid.

Vr. Die Hij dan verkoren heeft om zalig te maken, heeft Hij die ook verkoren tot het geloof?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 2 Thes. 2:13. *Dat u God van den beginne verkoren heeft, tot zaligheid in heiligmaking des Geestes, en geloof der waarheid.*

Vr. Heeft God alle mensen uitverkoren?

Ant. Nee.

Vr. Zijn er dan ook sommige verworpen?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Rom. 9:22. Daar leest men van *vaten des toorns tot het verderf toebereid.*

Negende les

Vr. Hoe velerlei zijn de werken Gods in de tijd?

Ant. Tweeërlei.

Vr. Welke zijn die?

Ant. Werken der natuur en werken der genade.

Vr. Noem eens de werken der natuur?

Ant. De schepping, onderhouding en regering.

Vr. Wie heeft de wereld geschapen?

Ant. God.

Vr. God Vader, God Zoon, of God Heilige Geest?

Ant. Alle drie.

Vr. Hoeveel Scheppers zijn er dan?

Ant. Een.

Vr. Wie heeft de wereld al meer gesehapen als God?

Ant. Niemand.

Vr. Waaruit is de wereld geschapen?

Ant. Uit niet, door het Woord Gods.

Vr. Heeft God ook de engelen geschapen?

Ant. Ja.

Vr. Heeft Hij ze goed of kwaad geschapen?

Ant. Goed.

Vr. Zijn er dan geen kwade engelen?

Ant. Ja.

Vr. Hoe zijn zij kwaad geworden?

Ant. Door hun eigen ongehoorzaamheid en afval.

Tiende les

Vr. Heeft God de mens ook geschapen?

Ant. Ja.

Vr. Waar uit heeft Hij hem geschapen?

Ant. Zijn lichaam uit aarde en zijn ziel uit niet.

Vr. Waarnaar heeft Hij hem geschapen?

Ant. Naar Zijn evenbeeld.

Vr. Waarin bestaat Gods evenbeeld?

Ant. In ware gerechtigheid en heiligheid.

Vr. Indien de mens niet gezondigd had, zou hij dan God volmaakt hebben kunnen kennen en dienen?

Ant. Ja.

Vr. Zou de mens dan wel gestorven zijn?

Ant. Nee.

Vr. Onderhoudt God ook alle dingen?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dat eens?

Ant. Heb. 1:3. *Die alle dingen draagt door het woord Zijner kracht.*

Vr. Zou er wel iets in de hemel of op aarde staande kunnen blijven, indien het God niet onderhield?

Ant. Nee.

Elfde les

Vr. Wie regeert en bestuurt alle dingen?

Ant. God.

Vr. Regeert Hij ook kleine dingen?

Ant. Ja.

Vr. Bestuurt Hij ook de gebeurlijke dingen?

Ant. Ja.

Vr. Kan er wel een haar van ons hoofd vallen zonder Zijn wil?

Ant. Nee.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Matth. 10:30. *En ook uw haren des hoofd zijn alle geteld.*

Vr. Als iemand onvoorziens een steen van een kerk of van een huis op het hoofd valt, bestuurt God dat ook?

Ant. Ja.

Vr. Geschiedt er dan niets bij geval?

Ant. Niet ten aanzien van God, maar wel ten aanzien van de mens.

Vr. Regeert God ook onze wil en verstand?

Ant. Ja.

Vr. Kunnen wij ons wel enigszins bewegen, of God moet er ons toe roeren?

Ant. Nee.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Hand. 17: 28. *In Hem leven wij, en bewegen ons, en zijn wij.*

Twaalfde les

Vr. Regeert God ook het kwade?

Ant. Ja.

Vr. Het kwaad der straf of het kwaad der zonde?

Ant. Beide

Vr. Hoe regeert Hij het kwaad der straf?

Ant. Dat werkt Hij.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Amos 3:6. *Zal er een kwaad in de stad zijn, dat de Heere niet doet?*

Vr. Werkt Hij het kwaad der zonde ook?

Ant. Geenszins.

Vr. Laat Hij de zonde maar blotelijk toe?

Ant. Nee.

Vr. Hoe regeert Hij ze dan?

Ant. Op vierderlei wijze.

Vr. Noem die eens?

Ant. 1. Hij werkt de natuurlijke beweging, waarin die zondigheid kleeft. 2. Hij laat die zondigheid toe. 3. Hij bepaalt ze. 4. Hij brengt er goed uit voort.

Vr. Regeert God ook de mens?

Ant. Ja.

Vr. Waardoor regeert Hij de mens?

Ant. Uiterlijk door Zijn Wet, inwendig door Zijn Geest.

Vr. Hoe velerlei Wet was er in het Oude Testament?

Ant. Drieërlei: de Wet der ceremoniën, de burgerlijke Wet en de Wet der zeden.

Vr. Zijn wij aan de Wet der ceremoniën en de burgerlijke Wet nog verbonden?

Ant. Nee.

Vr. Zijn die dan afgeschaft?

Ant. Ja.

Dertiende les

Vr. Is de Wet der zeden ook afgeschaft?

Ant. Nee.

Vr. Moeten wij die dan nog onderhouden?

Ant. Ja.

Vr. Wat noemt gij de Wet der zeden?

Ant. De Tien Geboden.

Vr. Waar staan die?

Ant. Ex. 20:2. *Ik ben de HEERE uw God, Die u uit Egypteland, uit het diensthuis, uitgeleid heb.*

Het eerste gebod

Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben.

Het tweede gebod

Gij zult u geen gesneden beeld, noch enige gelijkenis maken, van hetgeen dat boven in den hemel is, noch van hetgeen dat onder op de aarde is, noch van hetgeen dat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik, de HEERE uw God, ben een ijverig God, Die de misdaad der vaderen bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde lid dergenen die Mij haten; en doe barmhartigheid aan duizenden dergenen die Mij liefhebben en Mijn geboden onderhouden.

Het derde gebod

Gij zult den Naam des HEEREN uws Gods niet ijdelijk gebruiken; want de HEERE zal niet onschuldig houden die Zijn Naam ijdelijk gebruikt.

Het vierde gebod

Gedenk den sabbatdag, dat gij dien heiligt. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de sabbat des HEEREN uws Gods; dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch uw vreemdeling, die in uw poorten is; want in zes dagen heeft de HEERE den hemel en de aarde gemaakt, de zee, en alles wat daarin is, en Hij rustte ten zevenden dage; daarom zegende de HEERE den sabbatdag, en heiligde denzelven.

Het vijfde gebod

Eer uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd worden in het land dat u de HEERE uw God geeft.

Het zesde gebod

Gij zult niet doodslaan.

Het zevende gebod

Gij zult niet echtbreken.

Het achtste gebod

Gij zult niet stelen.

Het negende gebod

Gij zult geen valse getuigenis spreken tegen uw naaste.

Het tiende gebod

Gij zult niet begeren uws naasten huis; gij zult niet begeren uws naasten vrouw, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn os, noch zijn ezel, noch iets dat uws naasten is.

Veertiende les

Vr. Hoe worden die geboden afgedeeld?

Ant. In twee tafelen.

Vr. Wat wordt er geboden in de eerste tafel?

Ant. Liefde tot God.

Vra. Wat in de tweede tafel?

Ant. Liefde tot onze naasten.

Vr. Heeft Christus niet een nieuwe en volmaakter Wet gegeven?

Ant. Nee.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat Hij niet hoger gebieden kon, dan volmaakte liefde tot God en tot onze naaste, en dat is de eis van de Wet der zeden.

Vr. Waardoor wordt de Wet der zeden verbroken?

Ant. Door de zonde.

Vr. Wie heeft de eerste zonde begaan?

Ant. Adam en Eva.

Vr. Heeft Adam alleen voor zichzelf gezondigd'?

Ant. Nee, maar wij hebben allen in en met hem gezondigd.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Rom. 5:12. *De dood is tot alle mensen doorgedaan, in welken allen gezondigd hebben.*

Vr. Kunnen wij dan ook allen rechtvaardig om die eerste zonde gestraft worden?

Ant. Ja.

Vr. Worden alle mensen in zonden ontvangen en geboren?

Ant. Ja.

Vr. Zijn zij door die erfzonde geheel bedorven?

Ant. Ja.

Vr. Hebben wij dan geen vrije wil tot geestelijk goed?

Ant. Geenszins, zolang wij nog onwedergeboren zijn.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 2 Kor. 3:5. *Niet, dat wij van ons zelve bekwaam zijn iets te denken, als uit ons zelve; meer onze bekwaamheid is uit God.*

Vijftiende les

Vr. Wat verdient de zonde?

Ant. De straf.

Vr. Welke straf?

Ant. De tijdelijke en eeuwige dood.

Vr. Verdienen ook de kleinste zonden zulk een straf?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Gal. 3:10. *Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der Wet, om dat te doen.*

Vr. Is dan de mens van nature niet ten hoogste ellendig?

Ant. Ja.

Vr. Waarin bestaat die ellende?

Ant. In de zonde en in de straf der zonde.

Vr. Is er nog wel enige raad om weer uit die ellende te geraken?

Ant. Ja.

Vr. Welke is die raad?

Ant. Alleen de voldoening aan Gods gerechtigheid.

Vr. Kan de mens wel voor zijn eigen zonden voldoen?

Ant. Geenszins.

Vr. Kan een ander bloot schepsel voor hem voldoen?

Ant. Nee.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat de schuld oneindig is, en alle blote schepselen maar eindig zijn.

Zestiende les

Vr. Hoedanig moet die Middelaar dan zijn, Die voor ons voldoen zal?

Ant. God en mens.

Vr. Wie is die Middelaar?

Ant. Alleen de Heere Jezus Christus.

Vr. Hoeveel naturen heeft Christus?

Ant. Twee, de Goddelijke en menselijke.

Vr. Is Hij dan waarachtig God?

Ant. Ja.

Vr. Is Hij dezelfde God met de Vader en de Heilige Geest?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 1 Joh. 5: 20. *Deze is de waarachtige God en het eeuwige leven.*

Vr. Is Christus niet meer als God?

Ant. Ja Hij: Hij is ook waarachtig en rechtvaardig mens.

Vr. Uit wie heeft Hij Zijn mensheid aangenomen?

Ant. Uit de Maagd Maria.

Vr. Christus God en mens, hoeveel personen zijn dat?

Ant. Eén persoon.

Vr. Is Hij dan God en mens in één persoon?

Ant. Ja.

Vr. Moest Hij noodzakelijk mens zijn?

Ant. Ja.

Vr. Waarom toch?

Ant. Omdat de menselijke natuur, gezondigd hebbende, ook de straf daarvan moest dragen.

Zeventiende les

Vr. Naar welke natuur is Christus onze Middelaar?

Ant. Naar beide Zijn naturen.

Vr. Bewijs eens dat Christus de enige Middelaar is?

Ant. 1 Tim. 2: 5. *Daar is één God, daar is ook één Middelaar Gods en der mensen de mens Christus Jezus.*

Vr. Welke naam heeft deze Middelaar?

Ant. Jezus.

Vr. Waarom heet Hij Jezus?

Ant. Omdat Hij onze Zaligmaker is.

Vr. Wat betekent de naam Jezus dan?

Ant. Zaligmaker of Behouder.

Vr. Hoe heet de Middelaar al meer als Jezus?

Ant. Christus.

Vr. Waarom heet Hij zo?

Ant. Omdat Hij gezalfd is.

Vr. Is Christus dan zoveel te zeggen, als Gezalfd?

Ant. Ja.

Vr. Wat heeft dat in, dat Christus gezalfd is?

Ant. 1. Dat Hij van de Vader tot onze Middelaar verordineerd is. 2. Dat Hij daartoe ook nodige gaven van de Heilige Geest ontvangen heeft.

Vr. Tot hoeveel ambten is Christus gezalfd?

Ant. Tot drie.

Vr. Welke zijn die?

Ant. Zijn profetisch ambt, priesterlijk ambt en koninklijk ambt.

Achttiende les

Vr. Is Christus dan onze grootste Profeet?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Deut. 18:15. *Een Profeet uit het midden van u, uit uw broederen, als mij, zal u de HEERE uw God verwekken, naar Hem zult gij horen.*

Vr. Wat doet Hij als Profeet?

Ant. 1. Hij voorzegt toekomstige dingen. 2. Hij leert ons volkomen de weg onzer zaligheid.

Vr. Op welk een wijze leert Hij die?

Ant. Uitwendig door Zijn Woord en inwendig door Zijn Geest.

Vr. Wat is Christus al meer als een Profeet?

Ant. Hij is ook onze Hogepriester.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Psalm 110:4. *Gij zijt Priester in eeuwigheid naar de ordening van Melchizedek.*

Vr. Wat moesten de hogepriesters doen in het Oude Testament?

Ant. Offeren en bidden.

Vr. Heeft Christus dan geofferd?

Ant. Ja.

Vr. Wat heeft Hij geofferd?

Ant. Zijn eigen lichaam.

Vr. Wat is het altaar van Zijn offerande geweest?

Ant. Zijn Goddelijke natuur.

Vr. Is het het kruis niet geweest?

Ant. Nee.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat het altaar kostelijker moest zijn, dan de gave die daarop geofferd werd.

Vr. Bewijs dit eens.

Ant. Matth. 23:19. *Gij dwazen en blinden, want wat is meerder, de gave, of het altaar dat de gave heiligt?*

Vr. Is Christus dan gestorven?

Ant. Ja.

Vr. Welke dood is Hij gestorven?

Ant. De tijdelijke en eeuwige dood.

Vr. Lijdt Hij dan eeuwig in de hel?

Ant. Nee, maar Hij heeft de pijnen van de hel geleden.

Negentiende les

Vr. Is Hij voor alle mensen hoofd voor hoofd gestorven?

Ant. Nee.

Vr. Voor wie dan?

Ant. Alleen voor de gelovigen.

Vr. Is Hij zo voor ons gestorven, dat Hij in onze plaats gestorven is, en ons van de vloek verlost heeft?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Gal. 3:13. *Christus heeft ons verlost van den vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons.*

Vr. Bidt Christus ook voor ons?

Ant. Ja.

Vr. Hebben wij meer voorbidders dan Christus?

Ant. Nee.

Vr. Is Hij ook onze Koning?

Ant. Ja.

Vr. Een werelds of geestelijk Koning?

Ant. Een geestelijk Koning?

Vr. Wat doet Hij voor ons als Koning?

Ant. Hij regeert ons door Zijn Woord en Geest en beschermt ons tegen al onze vijanden.

Vr. Die Christus dan eens verlost heeft kan die wel wederom vervloekt worden?

Ant. Geenszins.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat Christus hen beschut en bewaart.

Vr. Bewijs eens, dat Christus onze opperste Koning is?

Ant. Psalm 2:6. *Ik toch heb Mijn Koning gezalfd over Sion, den berg Mijner heiligheid.*

Twintigste les

Vr. Maar aan wie wordt deze voldoening van Christus nu al toegeëigend?

Ant. Alleen aan de uitverkorenen, die geroepen zijn.

Vr. Hoe noemt gij die met een woord?

Ant. De heilige, algemene, christelijke Kerk.

Vr. Wie worden er onder het nieuwe Testament al tot de gemeenschap van die Kerk geroepen?

Ant. Allerlei soorten en geslachten van mensen.

Vr. Niet alleen de Joden, gelijk in het Oude Testament?

Ant. Nee, maar ook de heidenen.

Vr. Wie is het hoofd van die Kerk?

Ant. Christus

Vr. Is het niet de paus van Rome?

Ant. Nee.

Vr. Wat is die dan?

Ant. De antichrist, de grootste vijand van de Kerk.

Vr. Zullen allen, die in die uiterlijke Kerk zijn in de hemel komen?

Ant. Nee.

Vr. Zijn er dan ook geveinsden onder?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Matth. 20:16. *Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.*

Een en twintigste les

Vr. Zal er altijd een ware Kerk op aarde zijn?

Ant. Ja.

Vr. Maar hoe komt men tot die Kerk?

Ant. God roept er ons toe.

Vr. Is het dan niet genoeg, dat Christus de zaligheid voor ons verworven en verkregen heeft?

Ant. Nee.

Vr. Wat moet er dan nog meer zijn?

Ant. Een genadige toeëigening van die verworvene zaligheid aan de Zijnen.

Vr. Hoe velerlei is die toeëigening?

Ant. Tweeërlei: uitwendig en inwendig.

Vr. Waardoor geschiedt de uitwendige toeëigening?

Ant. Door het Woord en door de sacramenten.

Vr. Hoe door het Woord?

Ant. Met die verkregen zaligheid door de prediking ervan aan de Zijnen te openbaren, en hen daartoe te nodigen.

Twee en twintigste les

Vr. Hoe eigent Christus ons Zijn genade toe door de sacramenten.

Ant. Met ons deze daardoor te betekenen en te bezegelen.

Vr. Hoeveel sacramenten zijn er in het Nieuwe Testament?

Ant. Twee: de Doop en het Avondmaal.

Vr. Wat gebruikt men in de Doop?

Ant. Water.

Vr. Wat betekent dat water?

Ant. Het Bloed en de Geest van Christus.

Vr. Wat doet men met dat water?

Ant. Men besprengt er de dopeling mee.

Vr. Wat betekent die besprenging met dat water?

Ant. De afwassing der zonden door het Bloed en de Geest van Christus.

Vr. Wat is dat te zeggen?

Ant. Dat mij al zo waarlijk om de wil van het bloed van Christus al mijn zonden vergeven, en ik door Zijn Geest geheiligd ben, als ik uiterlijk met dat water aan mijn lichaam besprengd en gewassen ben.

Vr. Werkt die uiterlijke besprenging de afwassing der zonden dan?

Ant. Nee, maar die is er een teken en zegel van.

Vr. Is de Doop noodzakelijk?

Ant. Ja.

Vr. Is die zo noodzakelijk dat men zonder deze niet zalig worden kan?

Ant. Nee.

Vr. Moeten dan de kleine kinderen, die zonder doop sterven niet uit de hemel gesloten zijn?

Ant. Geenszins, als zij van gelovige ouders geboren zijn.

Vr. Moet men de kleine kinderen ook dopen?

Ant. Ja.

Vr. Waarom?

Ant. Omdat zij in Gods verbond zijn.

Drie en twintigste les

Vr. Wat gebruikt men in het Avondmaal?

Ant. Brood en wijn.

Vr. Wat betekent het brood?

Ant. Het lichaam van Christus.

Vr. Wat betekent de wijn?

Ant. Het bloed van Christus.

Vr. Wat betekent het eten van het brood en het drinken van de wijn?

Ant. Dat ik, zo waarlijk als ik dat brood eet en die wijn drink, gemeenschap heb aan het lijden en al de weldaden van Christus.

Vr. Moet Christus nog niet alle dagen in het Avondmaal voor ons geofferd worden?

Ant. Nee.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat Hij eens voor ons geofferd is.

Vr. Wat gelooft gij dan van de Roomse mis?

Ant. Dat zij is een verloochening van de enige en volmaakte offerande van Christus, en een vervloekte afgoderij.

Vr. Is Christus met Zijn lichaam niet lichamelijker wijze in het Avondmaal tegenwoordig?

Ant. Nee.

Vr. Waar is Hij dan met Zijn lichaam?

Ant. In de hemel.

Vier en twintigste les

Vr. Wordt het brood in het Avondmaal dan niet veranderd in het lichaam van Christus?

Ant. Nee.

Vr. Blijft het dan brood?

Ant. Ja.

Vr. Blijft de wijn ook wijn?

Ant. Ja.

Vr. Is er dan geen onderscheid tussen dat brood en ander brood?

Ant. Ja, hoewel niet ten aanzien van het wezen, maar ten aanzien van het gebruik.

Vr. Moet men evenwel het waarachtig lichaam van Christus niet eten, en Zijn waarachtig bloed in het Avondmaal drinken?

Ant. Ja.

Vr. Moet men dat met de mond van het lichaam doen?

Ant. Nee.

Vr. Hoe dan?

Ant. Geestelijker wijze en met de mond des geloofs.

Vr. Is dan het lichaam van Jezus Christus door het geloof te eten en ten Avondmaal te gaan een en hetzelfde?

Ant. Nee, maar ten Avondmaal te gaan is het lichaam van Jezus Christus met geloof te eten in en onder het gebruik van die zichtbare tekenen en zegelen van brood en wijn.

Vr. Hoe noemt gij dan eigenlijk dat eten van het lichaam van Christus in het Avondmaal?

Ant. Sacramenteel eten.

Vr. Moet een iegelijk de wijn ook drinken in het Avondmaal?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Matth. 26:27. *Drinkt allen daar uit.*

Vr. Moet men zich in het Avondmaal alleen verzekeren dat Christus voor de zonde gestorven is?

Ant. Nee, maar ook een ieder recht avondmaalganger moet zich in en bij het gebruik van die tekenen verzekeren dat Christus voor hem in het bijzonder gestorven is.

Vijf en twintigste les

Vr. Hoe eigent God Zijn kinderen inwendig de zaligheid toe?

Ant. Door vier dingen.

Vr. Wat zijn dat voor dingen?

Ant. Het geloof, de rechtvaardigmaking, de heiligmaking en de heerlijkmaking.

Vr. Kan de mens wel geloven, als hij wil?

Ant. Nee.

Vr. Is dan in alle mensen niet een gemene macht om te geloven?

Ant. Nee.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 2 Thess. 3:2. *Het geloof is niet aller.*

Vr. Is er ook kennis nodig tot het geloof?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Jes. 53:11. *Door Zijn kennis zal Mijn Knecht de Rechtvaardige velen rechtvaardig maken.*

Vr. Is het dan niet genoeg dat men gelooft, wat de Kerk gelooft?

Ant. Nee.

Vr. Wie zeggen dat?

Ant. De roomsen.

Zes en twintigste les

Vr. Wat moet men al geloven?

Ant. Alles wat in de Bijbel geschreven staat.

Vr. Moet men dat alles voor de Goddelijke waarheid houden?

Ant. Ja.

Vr. Maar is dat dan al genoeg tot het zaligmakend geloof?

Ant. Nee.

Vr. Waarin bestaat dan de rechte kracht en het pit van het geloof?

Ant. Dat een ieder voor zijn eigen hoofd zeggen kan: Christus is mijn Zaligmaker.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 1. Tim. 1:16. *Doch mij is barmhartigheid geschied.*

Vr. Kan er wel een goed geloof zijn, als er die bijzondere toeëigening niet is?

Ant. Nee.

Vr. Kan er wel een oprecht geloof zonder goede werken zijn?

Ant. Nee.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Jak. 2:20. *Het geloof zonder de werken is dood.*

Zeven en twintigste les

Vr. Welke is nu de naaste vrucht van het geloof?

Ant. De rechtvaardigmaking.

Vr. Beschrijf de rechtvaardigmaking eens?

Ant. Het is een genadige daad van God waardoor Hij de zondige mens de verdiensten van Zijn Zoon Jezus Christus uit genade schenkt, en hem, om derzelfer verdiensten wil, al zijn zonden vergeeft en het recht geeft tot het eeuwige leven.

Vr. Wie vergeeft ons dan alleen de zonden?

Ant. God.

Via. Om wiens wil vergeeft Hij ons die?

Ant. Alleen om Christus wil.

Vr. Worden ons dan de verdiensten van Christus in de rechtvaardigmaking even also geschonken, alsof het onze eigen verdiensten waren?

Ant. Ja.

Vr. Noem dat schenken van de verdiensten van Christus eens op een andere wijze?

Ant. Het toerekenen van Christus gerechtigheid.

Vr. Wordt ons Christus lijden en sterven alleen toegerekend, of ook Zijn heilig leven?

Ant. Ook Zijn heilig leven.

Vr. Met wiens gerechtigheid kunnen wij dan in Gods oordeel bestaan, met onze eigen, of met eens anders gerechtigheid?

Ant. Met eens anders, dat is, alleen met de gerechtigheid van Jezus Christus.

Acht en twintigste les

Vr. Is er dan aan onze zijde niets nodig?

Ant. Ja toch.

Vr. Wat is dat?

Ant. Gelijk ik gezegd heb, het waar geloof.

Vr. Verdient het geloof de zaligheid dan?

Ant. Op generlei wijze.

Vr. Hoe komt het in de rechtvaardigmaking dan te pas?

Ant. Het neemt de verdiende zaligheid aan. Jak. 1:12.

Vr. Moet het in dezelve dan aangemerkt worden als een goed werk of als een instrument?

Ant. Als een instrument.

Vr. Rechtvaardigt het ons dan zonder de werken der Wet?

Ant. Het is niet (zo het oprecht is) zonder de werken der Wet, maar het rechtvaardigt ons zonder de werken der Wet. Rom. 3:28.

Vr. Kunnen de goede werken dan niets tot onze rechtvaardigmaking toebrengen?

Ant. In het minste niet.

Vr. Ja zou het ons niet schadelijk zijn, zo wij nog enigszins door de werken gerechtvaardigd wilden worden?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Fil. 3:8. *Ik acht alle dingen schade en drek te zijn, om de uitnemendheid der kennis van Jezus Christus.*

Vr. Maar waarom moeten wij dan nog goede werken doen?

Ant. Om onze dankbaarheid aan God daardoor te betonen, onze naasten te stichten, en ons van ons geloof te verzekeren.

Vr. Is ook niet wat anders het recht tot het eeuwige leven en wat anders de dadelijke genieting daarvan?

Ant. Ja.

Vr. Zijn ons de goede werken van node om het recht tot het eeuwige leven te verkrijgen?

Ant. Geenszins.

Vr. Hoe zijn zij dan van node?

Ant. Om tot de dadelijke bezitting en genieting daarvan te komen.

Vr. Bewijs eens dat de goede werken daartoe nodig zijn?

Ant. Hebr. 12:14. *Jaagt den vrede na met allen, en de heiligmaking, zonder welke niemand den Heere zien zal.*

Negen en twintigste les

Vr. Kan men ook wel verzekerd zijn van zijn zaligheid?

Ant. Ja.

Vr. Wie verzekert ons daarvan?

Ant. De Heilige Geest, en de goede werken al vruchten van ons geloof.

Vr. Moet men dan niet altijd twifelen aan zijn zaligheid?

Ant. Nee.

Vr. Wie leren dat?

Ant. De roomsen

Vr. Maar als wij nu voor God al gerechtvaardigd zijn, is het dan daarmee al wel?

Ant. Nee.

Vr. Wat moet er dan nog bijkomen?

Ant. Wij moeten ook geheiligd en bekeerd zijn.

Vr. Kunnen wij onszelf wel bekeren?

Ant. Nee.

Vr. Wie moet ons dan bekeren?

Ant. De Heilige Geest.

Vr. Als ons de Heilige Geest bekeren wil, worden wij dan ook zeker bekeerd?

Ant. Ja.

Vr. Strijdt onze natuurlijke wil niet tegen de bekering?

Ant. Ja, maar de Heilige Geest overwint die tegenstrijdigheid.

Vr. Is de bekering in dit leven wel volmaakt?

Ant. Wel ten aanzien van de delen, zodat alles wat aan de mens is, zijn verstand, wil, hartstochten, enz., enigmate de bekering deelachtig zijn, maar niet ten aanzien van de trappen.

Vr. Moet men evenwel naar de volmaaktheid der trappen niet staan?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Fil. 3:12. *Niet dat ik het alrede gekregen heb of alrede volmaakt ben; maar ik jaag daarnaar, of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik van Christus Jezus ook gegrepen ben.*

Dertigste les

Vr. Moeten alle mensen ook sterven?

Ant. Ja.

Vr. Waar varen hun zielen heen na hun dood?

Ant. Die van de vromen naar de hemel, die van de goddelozen naar de hel.

Vr. Gaan er dan geen naar het vagevuur?

Ant. Er is geen vagevuur.

Vr. Maar als nu de mensen gestorven zijn, blijven zij dan altijd dood?

Ant. Nee.

Vr. Zullen zij dan weer levend worden?

Ant. Ja.

Vr. Zullen de goddelozen ook weer levend worden?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat, dat beide godzaligen en goddelozen weer levend zullen worden?

Ant. Joh. 5:29. *Die het goede gedaan hebben, zullen uitgaan tot de opstanding des levens, en die het kwade gedaan hebben, tot de opstanding der verdoemenis.*

Eén en dertigste les

Vr. Met welke lichamen zullen zij weer opstaan?

Ant. Met dezelfde lichamen die zij hier gehad hebben.

Vr. Zullen zij geen nieuwe lichamen krijgen?

Ant. Nee.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Job 19:27. *Denwelken (Verlosser) ik voor mij aanschouwen zal, en mijn ogen zien zullen, en niet een vreemde.*

Vr. Wanneer zal deze opstanding geschieden?

Ant. Ten jongsten dage.

Vr. Wat zal er ten jongsten dage al meer omgaan?

Ant. Christus zal oordelen de levenden en de doden.

Vr. Zullen alle mensen voor dat oordeel verschijnen?

Ant. Ja.

Vr. Waarnaar zullen zij geoordeeld worden?

Ant. Een iegelijk naar Zijn werken.

Vr. Zullen de goddelozen om hun kwade werken verdoemd worden?

Ant. Ja.

Vr. Zullen ook de godzaligen om hun goede werken vrijgesproken worden?

Ant. Nee.

Vr. Hoe zullen zij dan naar hun werken geoordeeld worden?

Ant. Hun goede werken zullen zijn tekenen van de oprechtheid van hun geloof, waarmee zij Christus aangenomen hebben, om Wiens wil zij vrijgesproken zullen worden.

Twee en dertigste les

Vr. Waar zullen de goddelozen in dat oordeel heen gewezen worden?

Ant. Naar de hel.

Vr. Is er ook een hel?

Ant. Ja toch.

Vr. Is dat de hel niet alleen, dat men zo als de dieren daar heen sterft, zonder ooit pijn of vreugde te gevoelen?

Ant. Geenszins.

Vr. Zal er dan gevoelige pijn in de hel zijn?

Ant. Ja.

Vr. Hoe lang zal die pijn duren?

Ant. Tot in alle eeuwigheid.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Openb. 14:11. *De rook hunner pijniging gaat op in alle eeuwigheid.*

Vr. Waar zullen de godzaligen heen gewezen worden?

Ant. Naar het eeuwige leven.

Vr. Wat is het eeuwige leven?

Ant. Dat kan men niet begrijpen noch uitdrukken.

Vr. Zal men in het eeuwige leven God met lichamelijke ogen zien

Ant. Nee.

Vr. Wat zal men daar dan doen?

Ant. God altijd en volmaakt verheerlijken en eeuwig in Zijn volkomen genieting vrolijk zijn.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Psalm 16:11. *Verzadiging der vreugde is bij Uw aangezicht, lieflijkheden zijn in Uw rechterhand, eeuwiglijk.*

TWEEDE DEEL

DE BETRACHTING DER GODZALIGHEID

Eerste les

Vr. Spreekt de Heilige Schrift alleen van de dingen die men geloven moet?

Ant. Nee, maar ook van de dingen die men doen moet.

Vr. Hoe noemt gij de betrachtting der dingen die men doen moet?

Ant. De ware godzaligheid.

Vr. Hoeveel dingen zijn daaromtrent waar te nemen?

Anr. Twee.

Vr. Welke zijn die?

Ant. Eerst de natuur van de godzaligheid; ten tweede de praktijk en oefening daarvan.

Vr. Beschrijf eens de natuur van de godzaligheid?

Ant. Het is een goddelijke genade in de mens, waardoor hij lust en kracht heeft om God uitwendig en inwendig te dienen naar Zijn Woord.

Vr. Is de godzaligheid noodzakelijk?

Ant. Ja.

Vr. Zoudt gij zonder die wel zalig kunnen worden?

Ant. Nee.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Joh 3:5. *Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan.*

Tweede les

Vr. Komt er ook enig voordeel van de godzaligheid?

Ant. Ja.

Vr. Hoe velerlei voordeel?

Ant. In dit leven en na dit leven.

Vr. Welk voordeel geeft zij in dit leven?

Ant. Zij verzekert mij onfeilbaar dat ik in de gunst van God ben.

Vr. Waar staat dat?

Ant. 1. Kor. 8:3. *Zo iemand God lief heeft, die is van Hem gekend.*

Vr. Welk voordeel geeft zij al meer?

Ant. Zij maakt dat ik een gedurige gerustheid in mijn hart gevoel.

Vr. Bewijs dit eens.

Ant. Spr. 15:15. *Een vrolijk hart is een gedurige maaltijd.*

Vr. Hebt gij dan nooit enige onrust in uw hart?

Ant. Ja, maar dat komt door de onvolmaaktheid van mijn godzaligheid.

Vr. Kan u ook wel iets in de wereld krenken als gij waarlijk godzalig zijt?

Ant. Nee.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Rom. 8:31. *Zo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn?*

Vr. Zijn dan alle goddelijke oordelen en bezoeken voor de godzaligen gezegend?

Ant. Ja, ofschoon niet in hun eigen aard en wezen, evenwel door Gods genadig beleid en besturing.

Vr. Zult gij ook zalig sterven, indien gij godzalig zijt?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Rom. 6:22. *Gij hebt uw vrucht tot heiligmaking, en het einde het eeuwige leven.*

Derde les

Vr. Waarom noemt gij de godzaligheid een goddelijke genade?

Ant. Omdat niemand dan God de oorzaak en werkmeester daarvan is

Vr. Zijt gij dan van nature niet godzalig?

Ant. Geenszins.

Via. Wat zijt gij dan?

Ant. Ten ene nmaal verdorven.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Ef. 2:1. *Die u mede levend gemaakt heeft, daar gij dood waart door de misdaden en de zonden.*

Vr. Is deze verdorvenheid in alle mensen?

Ant. In alle blote mensen.

Vr. Is zij in allen even groot?

Ant. Ja.

Vr. Hoe komt het dan, dat de een dikwijls veel degelijker en geschikter is, en tot veel minder zonden uitbreekt dan de ander.

Ant. Omdat God dikwijls door Zijn intomende genade (die Hij ook omtrent de onwedergeborenen gebruikt) de een veel meer inbindt dan de ander.

Vr. Geef daar eens een voorbeeld van?

Ant. Gen. 20:6. Daar zegt God tot Abimelech: *Ik heb u belet van tegen Mij te zondigen.*

Vierde les

Vr. Welke orde houdt God doorgaans als Hij deze godzaligheid in u werkt?

Ant. 1. Brengt Hij kennis en licht in mijn hart. 2. Bekommering over mijn ziel. 3. Verlangen naar Christus. 4. Geloof in Hem. 5. Lust en genegenheid om Hem te dienen. 6. Macht en bekwaamheid daartoe.

Vr. Bewijs eens dat God van de kennis begint?

Ant. Jer. 3:13. *Alleen ken uw ongerechtigheid.* En de Apostel Paulus spreekt van een *kennis der waarheid, die naar de godzaligheid is.* Tit. 1:1.

Vr. Wat doet Hij u dan al kennen?

Ant. Eerst mijzelf, daarna Christus.

Vr. Wat doet Hij u van uzelf kennen?

Ant. 1. Mijn zondigheid. 2. Mijn verdoemelijkheid. 3. Mijn onvermogen om mij uit die zondigheid en verdoemelijkheid te verlossen.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Joh. 16:8. *De Trooster, dat is de Heilige Geest, gekomen zijde, zal de wereld overtuigen van zonde.*

Vr. Wat doet Hij u van uw zondigheid al kennen?

Ant. Dat ik van nature geheel en al onrein en bedorven ben en dat mijn zondigheid en bedorvenheid het allerschrikkelijkste en grootste kwaad is

Vr. Is dat wel zo erg?

Ant. Ja toch.

Vr. Hoe zoudt gij dat bewijzen ?

Ant. Omdat de verdorven zondaren doorgaans in Gods woord bij slangen, adderen, beren, zwijnen, wolven enz., vergeleken worden. Matth. 23:33. Spr. 28:15. Psalm 80:14. Matth. 7:15.

Vijfde les

Vr. Wat is dan slimmer en gruwelijker in zichzelf, de zonde of de hel?

Ant. De zonde.

Vr. Wat is slimmer de zonde of de duivel?

Ant. De zonde.

Vr. Waarom?

Ant. Omdat men van de hel en de duivel nog enigszins, ten aanzien van hun wezen, zeggen kan, dat er iets goeds in is, ja dat zij Gods schepselen zijn, maar dat kan men van de zonde niet zeggen, want daar is gans geen goed in.

Vr. Is er ook wel iets kwaad, dan alleen om en door de zonde?

Ant. Nee.

Vr. Zou er wel een hel van node zijn, indien er geen zonde was?

Ant. Nee.

Vr. Zou de duivel wel een duivel zijn, zonder de zonde?

Ant. Nee.

Vr. Wat zou hij dan zijn?

Ant. Een heerlijk schepsel, ja een engel Gods.

Vr. Kunt gij dan, zo gij de zonde klein acht, wel godzalig zijn?

Ant. Geenszins.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat ik dan geen licht van kennis ten aanzien van mijn zondigheid in mijn hart toon te hebben.

Zesde les

Vr. Maar hebben ook soms de goddelozen niet wel enige kennis van hun zondigheid?

Ant. Ja, maar die is: 1. altijd maar half en half; 2. vermengd met deze of gene verschoning en bewimpeling; 3. hen nooit tot een volstreekte veroordeling van zichzelf overbrengende.

Vr. Is het nu daarmee al wel, als gij zo uw zondigheid wat kent?

Ant. Nee, ik moet ook weten dat ik om en vanwege die zondigheid voor God verdoemelijk ben.

Vr. Wat is dat te zeggen?

Ant. Dat is, dat ik door dezelve de tijdelijke en eeuwige dood verdiend heb.

Vr. Is dat waar?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. *Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet, om dat te doen.* Gal. 3:10.

Vr. Moet gij dan ook zelfs van de allerkleinste zonde niet een grote afkeer hebben?

Ant. Ja.

Vr. Waarom?

Ant. Omdat zij mij, zij zij dan zo klein als zij wil, evenwel aan de eeuwige dood en verdoemenis schuldig maakt.

Zevende les

Vr. Wat moet deze kennis van uwe zondigheid en verdoemelijkheid in u al werken?

Ant. Een gevoelige en hartelijke belijdenis van die beide voor God.

Vr. Is zulk een belijdenis dan ook nodig tot de godzaligheid?

Ant. Ja zij.

Vr. Hoe bewijst gij dat?

Ant. 1 Joh. 1:9. *Indien wij onze zonden belijden, Hij (dat is God) is getrouw en rechtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeve.*

Vr. Moet gij uw zonden maar in het gemeen belijden?

Ant. Nee, maar zoveel mij doenlijk is ook in het bijzonder.

Vr. Geef daar eens een voorbeeld van?

Ant. Het bleek in David, Psalm 51, die beleed niet alleen in het algemeen dat hij zondig was, maar bekende ook zijn bijzondere zonde van bloedschuld. Zie ook 1. Tim. 1:13; 1. Kron. 21:17.

Vr. Waaruit kunt gij nu weten, dat deze uw belijdenis oprecht is?

Ant. Indien niet de pijn of nood waar ik in ben, maar, gelijk gezegd is, de verfoeilijkheid en lelijkheid van mijn zonden, alsmede de genegenheid die ik heb om God in alles te rechtvaardigen, de voornaamste beweegredenen daartoe zijn.

Achtste les

Vr. Maar wat is er aan gelegen, of gij zo zondig en verdoemelijk zijt, als gij er toch u zelf weder uit redden kunt?

Ant. Ik kan er mijzelf niet weer uit redden.

Vr. Is er wel enig bloot mens, die er zichzelf weer uit redden kan?

Ant. Nee.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Mark. 8:37. *Wat zal een mens geven tot lossing van zijn ziel?*

Vr. Moet gij dan, om godzalig te zijn, dit uw onvermogen ook kennen?

Ant. Wel degelijk.

Vr. Welke reden is daarvan?

Ant. Omdat ik anders in mijzelf zou blijven hangen en nooit tot ware verootmoediging komen.

Vr. Toon eens dat gij uw geestelijk onvermogen zo kennen moet?

Ant. Job 9:2,3. *Hoe zou de mens rechtvaardig zijn bij God? Zo hij lust heeft om met Hem te twisten, niet één uit duizend zal hij Hem beantwoorden.* 2 Kor. 3:5. Rom. 7:18 en 8:3. Openb. 3:18.

Vr. Wat moet gij nog al meer kennen, als u zelf, zo gij recht godzalig wilt zijn?

Ant. De Heere Jezus Christus.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Jes. 53:11. *Door Zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken.*

Vr. Hoeveel dingen moet gij van Christus kennen?

Ant. Twee dingen.

Vr. Welke zijn die?

Ant. 1. Zijn algenoegzaamheid, 2. Zijn bereidwilligheid, om mij zalig te maken.

Negende les

Vr. Is Christus dan algenoegzaam om u zalig te maken?

Ant. Ja Hij.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Hebr. 7:25. *Waarom Hij ook volkomenlijk kan zalig maken degenen die door Hem tot God gaan.*

Vr. Waarom kan u Christus meer zalig maken dan gij u zelf?

Ant. Omdat in niemand, dan in Hem, die noodzakelijke dingen zijn, die tot voldoening voor mijn zonden vereist worden.

Vr. Wat zijn dat voor dingen?

Ant. Een waarachtige goddelijke, en een rechtvaardige menselijke natuur.

Vr. Zou dan Christus niet genoegzaam tot uw zaligheid zijn, indien Hij beide die naturen niet had?

Ant. Nee.

Vr. Hoe helpt de menselijke natuur daartoe?

Ant. Omdat Hij anders niet zou hebben kunnen lijden; nu zonder lijden en sterven kon er geen voldoening zijn.

Vr. Hoe de Goddelijke?

Ant. Omdat die de menselijke natuur ondersteunen, en aan deszelfs offerande een oneindige waardij geven moest.

Vr. Maar zijt gij daarmee al geholpen, als u Christus maar zalig maken kan?

Ant. Nee, ik moet ook weten dat Hij mij zalig maken wil.

Vr. Staat die Zijn bereidwilligheid ook in Gods woord?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat die?

Ant. In al die Schriftuurplaatsen, waarin Hij mij tot de gemeenschap van Zijn genade roept en nodigt.

Vr. Noem eens enige van die plaatsen?

Ant. Jes. 55:1, *O alle gij dorstigen, komt tot de wateren* enz. Joh. 7:37, *Zo iemand dorst, die kome tot Mij en drinke* enz.

Tiende les

Vr. Is het dan, volgens die en andere plaatsen van de Heilige Schrift, de wil en de mening van Christus om alle mensen zalig te maken?

Ant. Op generlei wijze.

Vr. Nodigt Hij ze wel allen met dat oogmerk?

Ant. Nee.

Vr. Wie nodigt Hij dan met dat oogmerk?

Ant. Alleen diegenen, die met een hartelijke verlegenheid en bekommering over hun zielen aangedaan zijn.

Vr. Vaar staat dat?

Ant. Matth. 11:28. *Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven.*

Vr. Van welk een bekommering verstaat gij dat, van een enkel wettische of van een Evangelische bekommering?

Ant. Van een Evangelische.

Vr. Wat is de enkel wettische bekommering?

Ant. Die in de mens alleen oprijst uit eigenliefde, uit overtuiging van zijn zonden, en uit schrik voor de hel, die hij daardoor verdiend heeft.

Vr. Wat is de Evangelische?

Ant. Die ook wel die overtuiging van de zonden en de hel bij zich heeft, maar evenwel voornamelijk voortkomt uit de kennis van Christus en uit liefde tot Hem, smartende dan dat wat de ziel wel het allermeest, dat zij met haar zonden diegenen vertoord heeft, die zij nu al reeds enigszins voor zo machtig en willig, om haar zalig te maken, heeft leren kennen.

Vr. Wie moet deze bekommering in u werken?

Ant. God.

Vr. Hoe doet Hij dat?

Ant. Door Zijn Heilige Geest, en door middel van de voorgemelde kennis van mijzelf en van Christus.

Elfde les

Vr. Kan men ook van nature niet enige bekommering over zijn ziel hebben?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Het blijkt in de voorbeelden van Kaïn, Saul, Judas enz.

Vr. Is er evenwel geen onderscheid tussen de bekommering van de godzaligen en van de goddelozen?

Ant. Ja.

Vr. Welk is dat?

Ant. 1. De bekommering van de godzaligen is meest over de zonde, die van de goddelozen (omdat zij gelijk gezegd is, enkel wettisch is) meest over de straf. 2. Die van de godzaligen drijft tot Christus en tot God, die van de goddelozen drijft van God, en dikwijls tot wanhoop, of tot enige andere menselijke hulpmiddelen.

Vr. Is deze bekommering in alle godzaligen even groot?

Ant. Nee, maar in de een minder en in de anderen meerder.

Vr. Hoe groot moet zij evenwel ten minste wel zijn, indien zij oprecht zal zijn?

Ant. Zo groot dat zij mij de zonde, en mij zelf om der zonden wil, volstrekt doe veroordelen; en mij gans geen rust laat, voordat ik naar Christus en Zijn genade van harte omzie.

Vr. Werkt die bekommering dan een ernstig verlangen naar Christus?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Psalm 56:4. *Ten dage als ik zal vrezē, zal ik op U vertrouwen.* Het blijkt ook in de verloren zoon, want die, over zijn staat bekommerd zijnde, zei: *Ik zal opstaan en tot mijn vader gaan* enz. Luk. 15:18.

Twaalfde les

Vr. Waarom doet u die bekommering naar Christus zo verlangen?

Ant. Omdat ik in mij zelf geheel radeloos daardoor ben en in niemand anders dan in Christus die rechte macht en wil om mij zalig te maken, zien kan.

Vr. Waaruit komt het dan, meent gij, dat veel mensen naar Christus zo weinig verlangen?

Ant. Nergens anders uit, dan uit de blindheid van hun hart, zo omtrent zichzelf, als omtrent Christus.

Vr. Indien zij dan zichzelf in hun ellende en Christus in Zijn algenoegzaamheid en bereidwilligheid om hen zalig te maken wel kenden, zouden zij dan wel zo weinig naar Hem verlangen?

Ant. Geenszins.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Joh 4:10. *Indien gij de Gave Gods kendet, gij zoudt van Hem hebben begeerd.*

Vr. Maar als gij nu naar Christus zo verlangt, krijgt gij dan ook deel aan Christus?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Matth. 5:6. *Zalig zijn die honger en dorsten naar de gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden.*

Dertiende les

Vr. Door welk middel krijgt gij deel aan Christus?

Ant. Door het waar geloof.

Vr. Wat is het waar geloof?

Ant. Het is die heilige genade in mijn ziel, waardoor ik Christus tot mijn enige en volkomen Zaligmaker aanneem.

Vr. Zeg eens de bijzondere daden daarvan?

Ant. Eerst veronderstelt het een daad van mijn verstand, waardoor ik met een goddelijke toestemming voor vast en waar houdt, dat de Heere Jezus de enige en volkomen Zaligmaker is. Ten tweede een daad van mijn wil en genegenheid, waardoor ik mij geheel en al op die erkende Zaligmaker verlaat en nederwerp.

Vr. Zijn deze daden des geloofs in Gods kinderen altijd aan elkaar vast?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Psalm 9:11. *Die Uw Naam kennen, zullen op U vertrouwen.*

Vr. Door welke wijze van spreken wordt het geloof in Gods woord al uitgedrukt?

Ant. Door het komen tot Christus, het aanschouwen van de Zoon, het aanhangen van de Heere. Joh. 1:12 en 6:37 en 40. 1 Kor. 6:17. Het zien op Jezus, Heb. 12:2. Het aankleven aan de Heere, Psalm 63: 9. Het leunen op Christus, Hoogl. 8: 5.

Veertiende les

Vr. Hebt gij dit geloof van u zelf?

Ant. Nee.

Vr. Van wie hebt gij het dan?

Ant. Van God.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Joh. 6: 44. *Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader, Die Mij gezonden heeft, hem trekke.* Zie ook Fil. 1: 29. Ef. 2:8,9.

Vr. Hebben zij wel allen het waar geloof die daarvan roemen?

Ant. Geenszins.

Vr. Waaruit kunt gij dan weten, dat gij dat waarlijk hebt?

Act. Uit de rechte beweegredenen, die mij tot Christus drijven, uit de rechte gronden waarop, en uit de einden waartoe, ik Hem aanneem, benevens uit de rechte vruchten die uit mijn geloof voortkomen.

Vr. Wat moet u dan tot Christus drijven, zo gij recht geloven zult?

Ant. De last van mijn zonde en ellende, en het gevoel van mijn onvermogen, om mijzelf daaruit te verlossen.

Vr. Die dan nooit zijn ellende recht gevoeld heeft, kan die wel zeggen, dat hij in Christus gelooft?

Ant. Geenszins.

Vr. Zo gij ook nog iets in u zelf meende te zien om daardoor zalig te worden, zoudt gij dan wel oprecht kunnen geloven?

Ant. Nee.

Vr. Welke reden is daarvan?

Ant. Omdat de oprechte gelovige Christus alleen voor zijn Zaligmaker houdt en niet nog enigszins zichzelf.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Rom. 10:3. *Alzo zij hun eigen gerechtigheid zoeken op te richten, zo zijn zij der rechtvaardigheid Gods niet onderworpen.*

Vijftiende les

Vr. Hoeveel gronden moet gij hebben om in Christus te geloven?

Ant. Twee.

Vr. Welke is de eerste grond?

Ant. De verordining van de Vader, waardoor Hij Jezus Christus als een Middelaar tussen Hem en mij verordineerd heeft.

Vr. Welke is de tweede grond?

Ant. De roeping en aanbieding van de Heere Jezus, waardoor Hij Zich mij tot een Zaligmaker presenteert en aanbiedt.

Vr. Waar staan deze gronden?

Ant. De eerste, namelijk de verordining van de Vader, Rom. 3:25. *Welken God voorgesteld heeft tot een Verzoening door het geloof in Zijn bloed.* De andere, dat is de aanbieding en roeping van Christus, Matth. 11:28. *Komt herwaarts tot mij enz.*

Vr. Zoudt gij dan Christus op grond van uw wel bidden, uw treuren over uw zonden, uw godzalig leven enz. niet mogen aannemen?

Ant. Geenszins,

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat dat dingen zijn die in mij zijn en de ware grond van het geloof moet buiten mij zijn.

Vr. Welke reden geeft gij daarvan?

Ant. Omdat ik de Heere Christus zuiver om niet moet ontvangen. Zie Rom. 3:24; Openb. 22:17. Nu als ik Hem op grond van mijn bidden, treuren, godzaligheid enz. aannam, dat zou niet om niet, maar om iets zijn.

Zestiende les

Vr. Tot welke einden moet gij Christus aannemen?

Ant. Tot rechtvaardigmaking en heiligmaking.

Vr. Hoe neemt gij Hem aan tot rechtvaardigmaking?

Ant. Als ik mij op niemand dan op Hem nederwerp, om de vergeving van mijn zonden en het recht tot de eeuwige zaligheid te verkrijgen.

Vr. Maar kunt gij niet al gerechtvaardigd zijn eer gij Christus zo aanneemt?

Ant. Dat kan wel zijn in de vierschaar van God, maar niet in de vierschaar van mijn consciëntie.

Vr. Wat is dat te zeggen?

Ant. Dat God mij, eer ik Christus nog aanneem, door Zijn onverdiende genade, de verdiensten van Zijn Zoon wil schenken en mij aan Zijn zijde om deszelfs wil, al mijn zonden kwijtschelden, en dan vervolgens de wortel en genade van het geloof wel mededelen kan, maar dat ik evenwel in mijn hart niet gevoelen of bemerken kan, dat ik Zijn vergeving en genade deelachtig ben, tenzij dan dat ik mij ook dadelijk van ganser harte op de volkomen verdiensten van Christus nederwerp.

Zeventiende les

Vr. Maar doet gij dan genoeg, als gij Christus maar tot rechtvaardigmaking aanneemt?

Ant. Geenszins, ik moet Hem ook tot heiligmaking aannemen.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Hand. 15: 9. *Hun harten gereinigd hebbende door het geloof*, alsmede 1 Kor. 1:30. *Maar uit Hem zijt gij in Christus Jezus, Die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing.*

Vr. Wat is dat te zeggen Christus tot heiligmaking aan te nemen?

Ant. Dat is Hem zo aan te nemen, dat ik door Zijn lijden en gehoorzaamheid niet alleen zalig en getroost, maar ook heiliger en in mijn leven gebeterd zoek te worden.

Vr. Moet gij niet zowel in Christus geloven uit liefde tot Hem, als uit liefde tot u zelf?

Ant. In alle manieren, ja meest uit liefde tot Hem.

Vr. Zo gij dan alleen in Hem geloofde tot rechtvaardigmaking en vertroosting zou dat niet uit enkele eigenliefde zijn.

Ant. Ja toch.

Vr. Maar als gij in Hem gelooft om ook van de zonde die Hem zo schrikkelijk mishaagt, gezuiverd en tot alle goed dat hem behaagt bekwaam gemaakt te worden, spruit dat dan ook uit liefde tot Hem?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 2 Kor. 5:14,15. *De liefde van Christus dringt ons, als die dit oordelen, dat indien Eén voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn.*

Achttiende les

Vr. Moet gij uw geloof ook uit de vruchten kennen?

Ant. Ja.

Vr. Wat zijn dat al voor vruchten?

Ant. Daar zijn vruchten in mijn hart en vruchten in mijn leven.

Vr. Welke zijn de vruchten in uw hart?

Ant. Allerlei inwendige genaden, en daar dan bijkomende blijdschap in de Heilige Geest, vrede der consciëntie, of hetgeen hetzelfde is, die bijzondere en heilige verzekering in mijn ziel, van dat Christus de mijne is.

Vr. Waar staat dat laatste?

Ant. Rom. 5:1. *Wij dan gerechtvaardigd zijnde door het geloof, hebben vrede met God door onzen Heere Jezus Christus.*

Vr. Is dan die verzekering van dat Christus de uwe is, uw geloof zelf niet?

Ant. Nee.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat het waar geloof somtijds zonder die verzekering zijn kan. Zie Psalm 88:16 en 77:8. Matth. 27:46. Jes. 50:10. Alsmede, omdat het geloof eigenlijk is mijn spreken tot Christus, Heere, ik neem u aan. Die verzekering daarentegen is Christus spreken tot mij: Zoon of dochter Ik neem u aan.

Vr. Welke zijn de vruchten in uw leven?

Ant. Allerlei goede werken.

Vr. Bewijs eens dat gij daaruit de oprechtheid van uw geloof kennen moet?

Ant. Matth. 7:18. *Een goede boom kan geen kwade vruchten voortbrengen, noch een kwade boom goede vruchten.* Zie ook Jak. 2:18. *Toon mij uw geloof uit uw werken.*

Negentiende les

Vr. Wat moet er dan noodzakelijk uit uw geloof vloeien?

Ant. Een ware en hartelijke lust om de Heere Christus te dienen.

Vr. Hoe zo dat?

Ant. Omdat ik door dat geloof, dat mij de Heere Jezus eigen maakt, dan zien kan, dat mij aan niemand meer, dan aan Hem en Zijn gunst gelegen is.

Vr. Wie moet deze lust en genegenheid in u werken?

Ant. God.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Fil. 2:13. *Het is God, Die in u werkt beide het willen en het werken naar Zijn welbehagen.*

Vr. Behoort zij dan ook tot de ware godzaligheid?

Ant. Ja zij.

Vr. Maar kan een onbekeerde die ook niet wel enigszins hebben?

Ant. Ja, maar niet gelijk de ware godzaligen.

Vr. Welk onderscheid is er dan?

Ant. De lust en genegenheid om Christus te dienen is in de onwedergeborenen, 1 maar gebroken en op voorwaarde. Hand. 26:28, *Gij beweegt mij bijna een Christen te worden.* 2 Meer om zichzelf dan om Gods wil, 2 Tim. 3:4; Hos. 10:1,3. Lui en ongezind om de middelen te gebruiken. Spr. 21:25. *De begeerte des luiaards zal hem doden, want zijn handen weigeren te werken.*

Twintigste les

Vr. Rusten de onbekeerden niet doorgaand in die goede lust en genegenheid?

Ant. Ja.

Vr. Waarin tonen zij dat?

Ant. Omdat zij zich altijd op hun goede hart beroepen. Hun genegenheid, zeggen zij, is goed. God zal de wil voor de daad nemen enz.

Vr. Wel, is dat niet waar?

Ant. Ja zeker bij aldien men maar met die goede wil niet stilstaat, maar met alle ernst ook werkt om tot de uitvoering daarvan te komen. En, gelijk men de genegenheid om God te dienen heeft, alzo ook de bekwaamheid en macht daartoe zoekt te verkrijgen.

Vr. Moet gij dan, behalve de goede genegenheid tot de godzaligheid ook enige macht daartoe hebben?

Ant. Ja.

Vr. Waaruit moet die macht vloeien?

Ant. Uit de vereniging die ik door het geloof met Christus heb.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Joh. 15:5. *Die in Mij blijft, en Ik in hem, die draagt veel vrucht.* Fil. 4:13.

Vr. Als dan soms geleerd wordt, dat wij geen krachten tot geestelijk goed hebben, moet dat van een wedergeborene of onwedergeborene verstaan worden?

Ant. Van een onwedergeborene.

Een en twintigste les

Vr. Hebt gij dan, wedergeboren zijnde, weer enige bekwaamheid ten goede?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. 2 Tim. 1: 7. *God heeft ons niet gegeven een geest der vreesachtigheid, maar der kracht, der liefde en der gematigdheid.*

Vr. Hebt gij die bekwaamheid uit en van u zelf?

Ant. Ik heb die in mijzelf, niet uit mijzelf; maar van God, Die dezelve in mij werkt.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Fil. 4:13. *Ik vermag alle dingen door Christus, Die mij kracht geeft.*

Vr. Maar hoe klaagt gij dan nog zo dikwijls over geestelijke onmacht?

Ant. Omdat die macht nog zeer onvolkomen in mij is en niet altijd evenzeer door de Heere aangeblazen en opgewekt wordt.

Vr. Is dan ook zelfs die genegenheid en bekwaamheid om God te dienen nog niet genoeg tot de ware godzaligheid?

Ant. Zij is wel genoeg om in de grond en wortel godzalig te zijn, maar niet om de werkingen van de godzaligheid uit te voeren.

Vr. Moet gij dan de dadelijke uitwerking van de godzaligheid ook van God hebben?

Ant. Ja.

Twee en twintigste les

Vr. Is dan het kunnen God dienen niet alleen van Hem, maar ook de dienst zelf?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Joh. 15:5. *Zonder Mij kunt gij niets doen.*

Vr. Sprak Christus daar tot onwedergeborenen of tot godzaligen?

Ant. Tot Zijn apostelen, die al waarlijk wedergeboren waren.

Vr. Hadden die dan door de bekering geen macht om God te dienen?

Ant. Ja zij toch, maar zij konden die macht niet dadelijk in het werk stellen zonder Christus.

Vr. Verklaar dat eens met een gelijkenis?

Ant. Even gelijk een goede boom in de winter wel inwendig sap en kracht heeft om vruchten te dragen, maar evenwel dit dadelijk vrucht dragen daar niet zijn kan zonder de bijkomende warmte van het seizoen of van de zon.

Drie en twintigste les

Vr. Zeg mij nu ook eens hoedanig deze godzaligheid al zijn moet?

Ant. Zij moet uitwendig en inwendig zijn.

Vr. Moet men dan ook met het lichaam God dienen?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 1 Kor. 6: 20. *Gij zijt duur gekocht; zo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw geest, welke Godes zijn.*

Vr. Maar, God staat er, heeft lust tot waarheid in het binnenste, Psalm 51:8. Hij is een Geest, en wil in geest en in waarheid gediend zijn, Joh. 4:24.

Ant. Die plaatsen geven niet te kennen dat God de dienst van mijn lichaam niet begeert, maar alleen dat Hem de dienst van het lichaam niet aangenaam is als er die van de ziel niet bij is.

Vr. Welk onderscheid is er dan eigenlijk tussen de inwendige en uitwendige godsdienst?

Ant. De inwendige is in en om zich zelfs wil geboden; de uitwendige is om de inwendige geboden, dat is, om de inwendige daardoor te bonen en te bevorderen.

Vr. Waarin is dan bijzonder de kern en kracht van de godzaligheid gelegen?

Ant. In de inwendige mens des harten.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Rom. 2:29. *Die is een Jood, die het in het verborgen is; en de besnijdenis des harten in den Geest, niet in de letter, is de besnijdenis.*

Vier en twintigste les

Vr. Moet de rechte godzaligheid ook niet een zekere regel hebben, waarnaar zij gericht wordt?

Ant. Ja.

Vr. Mag onze eigen zin en oordeel de regel daarvan niet zijn?

Ant. Nee.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat onze eigen zin en oordeel verdorven zijn.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Rom. 8:7. *Het bedenken des vleses is vijandschap tegen God; want het onderwerpt zich der Wet Gods niet; want het kan ook niet.*

Vr. Mag het de oude gewoonte en het oude gebruik niet zijn?

Ant. Nee.

Vr. Om welke reden?

Ant. Omdat wij niet naar gebruiken of voorbeelden, maar naar wetten leven moeten.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Ezech. 20:18. *Wandelt niet in de inzettingen uwer vaderen, en onderhoudt hun rechten niet.*

Vr. Mag het de gemene loop en zwier van de wereld niet zijn?

Ant. Nee.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Rom. 12:2. *Wordt dezer wereld niet gelijkvormig.*

Vr. Moet dan de godzalige wat meer dan de gewone man zijn?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Spreuk. 12:26. *De rechtvaardige is voortreffelijker dan zijn naaste.*

Vr. Maar dat is zo hatelijk, en loopt zo in het oog?

Ant. Dat kan niet anders wezen: Gods kinderen zijn tekenen en wonderen in Israël, daarom moeten zij zich niet schamen. Jes. 8:18.

Vijf en twintigste les

Vr. Noem mij dan eens de rechte regel van de ware godzaligheid?

Ant. De Wet Gods.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Jes. 8: 20. *Tot de Wet en tot de Getuigenis.* Zie ook Gal 6:16.

Vr. Is dan de leer van de Wet in het Nieuwe Testament nog noodzakelijk?

Ant. Ja zij toch, maar niet om daardoor gerechtvaardigd te worden.

Vr. Waartoe is zij dan noodzakelijk?

Ant. Om mijn ellende daaruit te leren kennen, daardoor tot Christus gedreven te worden, en mij tot een regel van mijn godzaligheid te dienen.

Vr. Maar hebt gij nu behalve de deugd en hebbelijkheid van de godzaligheid, de praktijk en oefening daarvan ook niet van node?

Ant. Ja.

Vr. Hoe bewijst gij dat?

Ant. Met 1 Tim. 4:7. *Oefen uzelf tot godzaligheid.*

Vr. Welke reden kunt gij daarvan geven?

Ant. Omdat ik God de Heere door mijn godzaligheid als dan eerst te recht verheerlijken, mijn evennaasten stichten, ja zelfs de deugd van de godzaligheid niet weinig in mij bevorderen kan.

Zes en twintigste les

Vr. Welke dingen zijn er nu tot deze oefening van de godzaligheid al nodig?

Ant. Twee dingen.

Vr. Welke zijn die?

Ant. Eerst de verloochening van mijn eigen wil, ten tweede de nakoming van Gods wil.

Vr. Bewijs eens, dat gij uw eigen wil verloocheren moet?

Ant. Matth. 16: 24. *Zo iemand achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf, en neme zijn kruis op en volge Mij.*

Vr. Hoe ver moet gij uw eigen wil verloochenen?

Ant. Voor zoveel die met de zin en wil van God niet overeenkomt.

Vr. Kunt gij dan Gods wil en uw eigen verdorven wil niet tegelijk doen?

Ant. Nee.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat ik geen twee heren tegelijk dienen kan. Matth. 6:24.

Zeven en twintigste les

Vr. Wat staat u al te doen, om uw eigen wil zo te verloochenen?

Ant. Vooreerst moet ik die drift en genegenheid die in mij is om het juist zo alles naar mijn eigen zin te mogen hebben, zo veel doenlijk is, bestrijden en ten onder zoeken te brengen.

Vr. Hoe kunt gij tot dit ten onderbrengen komen?

Ant. Als ik mij maar van ganser harte, van de helse hovaardigheid van alles, dat van nature in mij is, zoek te overtuigen.

Vr. Druk dat eens wat klaarder uit?

Ant. Hoe dat namelijk mijn verstand niet anders bedenkt, mijn wil niet anders begeert, mijn hartstochten van nature nergens anders toe gedreven worden, dan tot datgene, dat mij van de hemel af en naar mijn eeuwige verdoemenis heen leiden zou.

Vr. Wat moet gij tot deze zelfverloochening al weer doen?

Ant. Ik moet ook, zo haast mij mijn eigen zinnelijkheid tot iets dat tegen de zin en wil van God aanloopt, beweegt, die beweging terug zoeken te trekken.

Vr. Wat is het derde dat gij doen moet?

Ant. Of, zo ik die beweging niet stuiten of terugtrekken kan, zo moet ik die ten minste, zoveel mogelijk is, haar aas en voedsel zoeken te onthouden.

Vr. Wat is dat te zeggen?

Ant. Bijvoorbeeld indien mij mijn genegenheid tot wraak over enig geleden ongelijk drijven mocht, zo moet ik nochtans toezien dat ik die wraaklust, al heb ik er schoon de beste gelegenheid van de wereld toe, evenwel niet uitvoer. En dat daarom, omdat diezelfde

uitvoering het rechte voedsel van die wraakgierige genegenheid is, en ik dan dezelve niet doden, maar veel eer opkweken en versterken zou.

Acht en twintigste les

Vr. Waaruit kunt gij weten, dat gij uw eigen wil zo verloochent.

Ant. Uit twee dingen: het opnemen van mijn kruis en het navolgen van Christus.

Vr. Hebben dan alle godzaligen hun kruis?

Ant. Ja.

Vr. Vele schijnen er evenwel vrij van te zijn: zij zijn niet ziek, niet arm, niet veracht enz.

Ant. Daar zijn vele andere kruizen, behalve die.

Vr. Zijn er niet sommige dingen, die een ieder Christen voor zijn kruis houden moet?

Ant. Ja.

Vr. Noem die eens?

Ant. De kwade gewoonten, de verleidelijke voorbeelden, de haat en verlokkingen van de wereld, enz.

Vr. Waarom zijn dat zulke kruizen voor een christen?

Ant. Omdat zij hem (zo hij recht godzalg wil zijn) zeer moeilijk vallen en hij gedurig daartegen te worstelen en te strijden heeft.

Vr. Kunt gij dan uit uw worsteling daartegen uw rechte zelfverloochening besluiten?

Ant. Ja.

Vr. Hoezo dat?

Ant. Omdat ik, zo doende, gedurig tegen wind en stroom oproei, en daarin dan toon dat ik veel meer de wil van God, dan mijn eigen vermaak en zinnelijkheid opvolg.

Vr. Als dan iemand zijn voordeel, gemak, gunst van mensen enz., om vroom te mogen zijn, niet verlaten wil, kan men dan van zo een wel zeggen, dat hij zichzelf recht verloochent?

Ant. Op generlei wijze.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat zo een dan niet toont dat hij dat gemeen kruis van het Christendom op zich nemen wil.

Negen en twintigste les

Vr. In welke soort van dingen moet gij uzelf al verloochenen?

Ant. In allerlei dingen, zowel in tegenspoed als in voorspoed.

Vr. Is de zelfverloochening in tegenspoed niet wel de allerheerlijkste en geestelijkste?

Ant. Ja zij toch.

Vr. Moet gij dan in die tegenspoed genoeg hebben?

Ant. Nee, maar ik moet mij die onderwerpen en die schikking van God, waardoor Hij mij die ten goede toezendt altijd goedkeuren.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Psalm 119:71. *Het is mij goed dat ik verdrukt ben geweest, opdat ik Uw inzettingen leerde.*

Vr. Waaruit weet gij al meer, dat gij uzelf verloochent?

Ant. Uit de navolging van Christus.

Vr. Hoe kunt gij tot die navolging komen?

Ant. Als ik meer heerlijkheid en voortreffelijkheid in Christus tracht te zien dan in enige dingen van deze wereld.

Vr. Is Christus dan zo heerlijk?

Ant. Ja Hij.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Psalm 45: 3. *Gij zijt veel schoner dan de mensenkinderen.* Zie ook Hoogl. 5: 10.

Via. Waarom volgen Hem alle mensen dan niet na?

Ant. Omdat zij niet allen die heerlijkheid in Hem zien kunnen.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 2 Kor. 4: 4. *In dewelke de God dezer eeuw de zinnen verblind heeft, namelijk der ongelovigen, opdat hen niet bestrale de verlichting van het Evangelie der heerlijkheid van Christus, Die het beeld Gods is.*

Dertigste les

Vr. In welke dingen moet gij Christus al navolgen?

Ant. Niet alleen in lijden (gelijk nu gezegd is), maar ook in doen en laten.

Vr. Moet gij dan alles doen wat Christus gedaan heeft?

Ant. Alles wat Hij als een rechtvaardig en heilig mens gedaan heeft.

Vr. Wat Hij als God gedaan heeft, bijvoorbeeld het scheppen, regeren enz. van de wereld, het doen van wonderen enz., moet gij Hem daar ook in navolgen?

Ant. Nee.

Vr. Heeft Hij ook niet enige dingen als Middelaar gedaan?

Ant. Ja.

Via. Noem er eens iets van?

Ant. De betaling voor onze zonden, enz.

Vr. Moet gij Hem daar ook in navolgen?

Ant. Nee.

Vr. Moet gij ook alles laten wat Christus gelaten heeft?

Ant. Alles wat zondig is.

Een en dertigste les

Vr. Maar is het niet een moeilijke zaak zijn eigen wil zo in alles te verloochenen?

Ant. Het is wel moeilijk, ja ondragelijk voor de goddeloozen, maar door Gods genade licht voor de wedergeborenen.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Matth. 11: 30. *Mijn juk is zacht en Mijn last is ligt.*

Vr. Waarom valt het voor de wedergeborenen zo zwaar niet?

Ant. Omdat zij die dingen waarin zij zichzelf verloochenen zo lief niet meer hebben dan te voren.

Vr. Hoe komt dat?

Ant. Omdat zij door de Heilige Geest veranderd zijn.

Vr. Haat dan een wedergeborene niet veel dingen na zijn bekering, die hij te voren lief had?

Ant. Ja.

Vr. Heeft hij ook niet veel dingen lief, die hij te voren haatte?

Ant. Ja.

Vr. Veracht hij niet dikwijls datgene waar hij te voren zeer op gezet was?

Ant. Ja hij.

Vr. Bewijs die verandering eens?

Ant. 2 Kor. 5:17. *Zo dan, indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel; het oude is voorbij gegaan, zie, het is alles nieuw geworden.*

Twee en dertigste les

Vr. Kan evenwel ook soms de godzalige deze zelfverloochening nog niet zeer moeilijk vallen?

Ant. Ja.

Vr. In welk geval kun dal zijn?

Ant. 1. Als hij namelijk de angst van de wedergeboorte nog niet terdege is ontworsteld; 2. Wanneer de bewegingen van zijn vlees (hetwelk toch gedurig tegen dat. heilig werk aan wil), zeer krachtig in hem zijn; en 3. Wanneer God hem met Zijn versterkende genade daartegen niet te hulp komt.

Vr. Dewijl gij dan uw eigen wil zo verloochenen moet, naar wiens wil moet gij u zelf dan richten?

Ant. Naar Gods wil.

Vr. Hoeveel dingen zijn daartoe nodig?

Ant. Negen dingen.

Vr. Welke zijn die?

Ant. Ik moet zeer nauw wacht over mijn ziel houden, wel bidden, wel danken, mijn geloof, hoop en liefde wel oefenen, aanwassen in de genade, geestelijk ervaren zoeken te worden en ten laatste christelijk zoeken te sterven.

Vr. Is dan in die weinige stukken de ganse nakoning van Gods wil gelegen?

Ant. Niet ten aanzien van al de bijzonderheden daartoe hehorende, want die vereisen een uitgebreidere verhandeling, maar evenwel ten aanzien van al de voornaamste en gewoonlijkste betrachtungen, die in alle delen van ons leven hun bijzonder gebruik hehoren te hebben.

Drie en dertigste les

Vr. Wat is eigenlijk dat waken over uw ziel waar gij zo-even van gewaagde?

Ant. Het is een gedurig en zorgvuldig omzien van mijn hart tegen alles wat mijn zaligheid hinderen en naar alles wat dezelve bevorderen kan.

Vr. Kunt gij die wacht zonder wapenen wel waar nemen?

Ant. Nee.

Vr. Waar staat de geestelijke wapenrusting daar toe?

Ant. Ef. 6:13. Daar spreekt Paulus van de waarheid van het borstwapen der gerechtigheid, van het schild des geloofs enz.

Vr. Noem eens het bijzonderste wapen, dat gij hier van node hebt?

Ant. Het zwaard des Geestes, dat is Gods heilig en zaligmakend Woord.

Vr. Hoeveel leden heeft dat waken met Gods Woord.

Ant. Twee leden.

Vr. Zeg die eens?

Ant. Voor eerst moet ik alles wat ik denk, spreek of doe naar datzelve Woord aanstellen. Ten tweede moet ik al mijn zonden die daartegen strijden daaruit leren kennen.

Vier en dertigste les

Vr. Moet gij u dan ook oefenen in Gods woord?

Ant. Ja noodzakelijk.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Kol. 3:16. *Het woord van Christus wone rijkelijk in u, in alle wijsheid.* Joh. 5:39. Ps.1:1,2.

Vr. Waarin bestaat die oefening in Gods Woord?

Ant. Dat ik het dikwijls hoor, lees, overdenk, daarvan spreek en allerlei gebruik daarvan maak.

Vr. Op welke wijze moet gij het dan al gebruiken?

Ant. 1. Op een geestelijke wijze. 2. Met toeëigening op mij zelf.

Vr. Ziet het dan niet alleen op mijn uiterlijke daden?

Ant. Nee, maar ook op mijn inwendigste bewegingen en gedachten.

Vr. Zijn uw gedachten dan niet tolvrij?

Ant. Geenszins.

Vr. Zullen zij ook naar dat woord geoordeeld worden?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Rom. 2:16. *In den dag wanneer God de verborgene dingen der mensen zal oordeelen door Jezus Christus, naar mijn Evangelie.* Pred. 12:14.

Vijf en dertigste les

Vr. Wat verstaat gij door die toeëigening van Gods woord op u zelf?

Ant. Dat ik alles wat daarin gezegd wordt mijzelf aantrek en acht als tot mij in het bijzonder gezegd te zijn.

Vr. Waarop ziet uw toeëigening zoal?

Ant. 1. Op de plichten. 2. Op de hinderpalen. 3. Op de behulpmiddelen van de ware godzaligheid.

Vr. Moet u het Goddelijk Woord uw heilige plicht dan leren.

Ant. Ja.

Vr. Leert het u de plichten zelf alleen?

Ant. Nee, maar ook al de eigenschappen en omstandigheden daarvan.

Vr. Is dan het gedane werk van die plichten volgens dat woord niet genoegzaam?

Ant. In genen dele.

Vr. Wat moet er dan nog meer zijn?

Ant. Zij moeten ook op een wettelijke manier, ter behoorlijker tijd en met vrucht van de ziel gedaan worden.

Vr. Zoudt gij dan wel altijd moeten bidden, altijd Gods woord mogen horen, altijd zonden mogen belijden enz.

Ant. Nee, maar in alle bijzondere en behoorlijke gelegenheden moet ik dat doen.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Pred. 8:5. *Het hart eens wijzen zal tijd en wijze weten.*

Zes en dertigste les

Vr. Hoe en op welke wijze moet gij uw plichten dan doen?

Ant. 1. Gewillig. 2. Eerbiedig. 3. Oprecht. 4. Met geloof.

Vr. Maar als gij dat nu alles gedaan hebt, ontbreekt er dan evenwel nog niet iets?

Ant. Ja.

Vr. Wat is dat?

Ant. Dat ik naar de vruchten van mijn plichten omzie en verneem of zij mij ook wel enigzins tot Gods eer en mijn eigen zaligheid gevorderd hebben.

Vr. Waar staat dat, dat gij zo doen moet?

Ant. Micha. 7:7. *Ik zal uitzien naar den Heere, ik zal wachten op den God mijns heils; mijn God zal mij horen.* Zie ook Hab. 2:1.

Vr. Moet gij nu al de plichten van Gods woord op deze wijze u toeëigenen?

Ant. Nee.

Vr. Welk onderscheid dient hier dan gemaakt?

Ant. Dat er tweeërlei plichten zijn: algemene en bijzondere.

Vr. Wat zijn de algemene?

Ant. Waartoe alle mensen uit kracht van de zedelijke natuur van de Wet evenzeer verbonden zijn: als God lief te hebben, Hem te vrezen, te betrouwen, zijn naasten lief te hebben.

Vr. Wat zijn de bijzondere?

Ant. Tot welke alleen deze of gene bijzondere personen, naar hun bijzonder beroep, staat, of drijving des Heiligen Geestes gehouden Zijn.

Vr. Geef daar eens een voorbeeld van?

Ant. Gelijk het een plicht in Gods Woord voorgeschreven is zijn kinderen wel op te voeden, maar zulks niemand verbindt dan die kinderen heeft; zijn onderdanen wel te regeren, maar dat raakt niemand dan die over anderen gesteld is, enz.

Zeven en dertigste les

Vr. Hoe moet men dit toeëigenen van Gods woord dan verstaan?

Ant. Met die bepaling, dat zich een iegelijk al de plichten daarin voorgeschreven in zover toeëigenen moet voor zoveel hij in dezelfde staat en omstandigheden gesteld is waarin diegenen waren aan wie God die plichten bevolen heeft.

Vr. Verklaar dat eens wat nader?

Ant. Bijvoorbeeld, Christus beveelt die jongeling, Matth. 19:21, dat hij al zijn goederen verkopen zal. Nochtans moeten en mogen alle mensen zich dat niet toeëigenen, om dat even ook zo te doen, maar alleen diegenen, die zich in dezelfde staat en omstandigheden met die jongeling bevinden. Dat is die op hun eigen gehoorzaamheid roemen, op hun goed vertrouwen en behoudens die bezitting van hun goederen de Heere Jezus niet dienen kunnen.

Vr. Waarop ziet deze toeëigening al meer, als op de heilige plichten?

Ant. Ook op al de beletselen van de godzaligheid, om namelijk die te leren kennen en mij naar vermogen daarvoor te wachten.

Vr. Welke beletselen zijn dat al?

Ant. In het gemeen zijn het mijn boze verdorvenheid, de verzoeken van de satan, de bedriegerijen en strikken van de wereld, enz.

Vr. Zijn er niet meer dan die?

Ant. Ja.

Vr. Noem ze eens?

Ant. De kwade voorbeelden van vele belijders van de waarheid, alsmede de veelvuldige struikelingen van de vromen als mij die bekend zijn.

Acht en dertigste les

Vr. Zijn er nog niet enige andere die zeer schadelijk zijn en waarop evenwel zeer weinig gelet wordt?

Ant. Ja.

Vr. Welke zijn die?

Ant. 1. Onverwachte gelegenheid van vreze, droefheid, toorn, blijdschap, enz.

2. Overkomst van groot en aanzienlijk gezelschap.

3. Het voorvallen van reizen en trekken.

4. Verandering van de staat van ons leven, door trouwen, weduwe of weduenaar worden, deze of gene nieuwe beroeping, enz.

Vr. Zijn al die dingen in zichzelf dan kwaad?

Ant. Geenszins, maar zij zijn van zulk een aard, dat zij zeer licht door mijn aanliggende verdorvenheid, traagheid en gemak, ten kwade misbruikt kunnen worden.

Vr. Wat moet gij tegen die beletselen dan doen?

Ant. Ik moet mij de zwakheid van mijn hart daaromtrent wel indrukken; deze zoveel mogelijk ontwijken en eindelijk des te vaster besluit tegen al die zonden nemen, waartoe mij dezelve wel het lichtste verlokken zouden.

Negen en dertigste les

Vr. Ziet deze toeëigening ook niet op de behulpmiddelen van de godzaligheid?

Ant. Ja.

Vr. Wat zijn er al voor behulpmiddelen?

Ant. Al Gods instellingen, gebeden, dankzeggingen, overdenkingen, avondmaal, enz.

Vr. Maar zijn er niet enige bijzondere dingen die zeer tot de godzaligheid helpen kunnen?

Ant. Ja.

Vr. Welke zijn die?

Ant. 1. De inwendige bewegingen van Gods Geest. 2. De ijver van andere godzaligen. 3. Enige bijzondere zegeningen of oordelen Gods.

Vr. Klopt God dan soms aan het hart van een Christen?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Openb. 3: 20. *Zie, Ik sta aan de deur en Ik klop.*

Vr. Wat moet men op zulk een klopping dan doen?

Ant. Men moet die geenszins tegenstaan of afwijzen, maar terstond naar gelegenheid van zijn staat opvolgen.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Ef. 4: 30. *Bedroeft den Heiligen Geest Gods niet, door Welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing.*

Vr. Is dat geen geestdrijverij

Ant. Nee.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat ik van zulke bewegingen des Geestes spreek, die niet buiten, veel minder tegen, maar volgens Gods woord geschieden.

Veertigste les

Vr. Kan de ijver van de ene Christen de andere ook niet opwekken?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dit?

Ant. Spr. 27: 17. *IJzer scherpt men met ijzer; also scherpt een man het aangezicht zijns naasten.*

Vr. Met welke moet gij dan wel het meest verkeren, met flauwe of met ijverige?

Ant. Met ijverige.

Vr. Waarom?

Ant. Omdat mij deze dikwijls tot een behulpmiddel van mijn godzaligheid dienen kunnen.

Vr. Kan u de aanmerking van Gods oordelen en zegeningen ook niet opwekken?

Ant. Ja.

Vr. Hoe kunnen Gods zegeningen dat doen?

Ant. Wanneer zij mij bewegen om zulk een zegenend God nog al meer en meer lief te krijgen.

Vr. Hoe Gods oordelen?

Ant. Als ik Hem om derzelfer wil hoe langer hoe minder leer vertoornen. Psalm 52:8.

Vr. Bewijs mij nu eens kortelijk dat er noodzakelijk zulk een toeigening van Gods Woord op u zelf wezen moet?

Ant. Jer. 15:16. *Als Uw woorden gevonden zijn, zo heb ik ze opgegeten.* Zie 2. Tim. 3:16. Matth. 26:22.

Een en veertigste les

Vr. Welk is nu het tweede lid van dit waken met Gods woord?

Ant. Dat ik al mijn zonden die tegen dat heilig Woord strijden daaruit leer kenne n.

Vr. Hoe kunt gij tot die kennis komen?

Ant. Als ik naar hetzelfde zeer dikwijls een scherp onderzoek over mijn doen en laten en bijzonder over mijn zondig hart in het werk stel.

Vr. Bewijs eens dat gij dit doen kunt?

Ant. Zef. 2:1. *Doorzoekt uzelfen nauw, ja doorzoekt nauw, gij volk, dat met geen lust bevangen wordt.*

Vr. Waarom moet gij uw hart zo onderzoeken?

Ant. Omdat het van nature zo geheel dodelijk en bedriegelijk is, en doorgaans zijn onreinigheid en boosheid zeer looslijk weet te verbergen of te bewimpelen.

Vr. Waar staat die bedriegelijkheid van uw hart?

Ant. Jer. 17:9. *Arglistig is het hart, meer dan enig ding, ja dodelijk is het, wie zal het kennen?*

Vr. Moet gij naar al uw zonden zulk een onderzoek doen?

Ant. Ja, voor zoveel mij mogelijk is, doch het meeste evenwel naar diegene, die mij op een bijzondere wijze eigen zijn.

Vr. Wat zijn dat al voor zonden?

Ant. 1. Waartoe mijn natuur het meeste genegen is.

2. Waarin ik het aller vaakst val.

3. Waartoe mij mijn beroep, plaats en gezelschap de meeste aanleiding geven.

Vr. Waarom moet gij juist over die zonden het scherpst onderzoek doen?

Ant. Omdat ik van deze de meeste schade voor mijn ziel te wachten heb.

Vr. Maar als gij die nu al uit gevonden hebt, kunt gij dan evenwel de schade daarvan wel voorkomen?

Ant. Ja.

Vr. Hoe moet gij dat beginnen?

Ant. Ik moet mij des te sterker aan de oefening van zulke deugden vasthouden, die tegen die zonden overstaan.

Vr. Verklaar dit eens wat nader?

Ant. Bijvoorbeeld, als mij mijn natuur, beroep, gezelschap enz. grote aanleiding tot dronkenschap mochten geven. Dan moet ik mij des te nauwer aan de deugd van soberheid en matigheid vasthouden.

Vr. Bewijs eens, dat gij zo doen moet?

Ant. Rom. 8:13. *Indien gij door den Geest, dat is door de oefening van de deugden, de werkingen des lichaams, dat is de zonden, doodt, zo zult gij leven.*

Drie en veertigste les

Vr. Maar kunt gij nu deze zielewacht zonder Gods hulp wel waarnemen ?

Ant. Geenszins.

Vr. Hoe kunt gij die hulp van God verkrijgen?

Ant. Door het gebed.

Vr. Hoe velerlei gebeden zijn er?

Ant. Tweeërlei, statelijke en uitschietende gebeden.

Vr. Wat noemt gij statelijke gebeden?

Ant. Die op zekere stonden en tijden, of op een statelijke en uiterlijke wijze, hetzij dan van iemand alleen, of in bijzijn van anderen geschieden.

Vr. Zijn zulke gebeden ook noodzakelijk?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Matth. 6:6. *Ga in uw binnenkamer, en uw deur gesloten hebbende, bid uw Vader. Zie ook de praktijk van Daniël. Dan. 6:11.*

Vr. Maar Daniël bad driemaal daags, moet dan niet elk Christen ook driemaal des daags bidden?

Ant. God bindt ons allen juist aan zulke tijden niet, maar aan de plicht des gebeds zelf, latende de omstandigheden daarvan aan een iederen Christens teerhartige voorzichtigheid.

Vr. Mag dan een ieder zoveel en zo weinig tijds tot zijn gebeden nemen als hij wil?

Ant. Niet zoveel als hij wil, maar zoveel als hij in oprechtheid voor de Heere zeggen kan dat hij van node heeft, om de geest des gebeds in zichzelf en in anderen niet te verzuimen en uit te doven, maar te verwakkeren en op te wekken.

Vier en veertigste les

Vr. Zijn die uiterlijke en statelijke gebeden wel genoeg tot de godzaligheid?

Ant. Nee.

Vr. Behoort er wel een merkelijke tijd op de dag voorbij te gaan zonder bidden?

Ant. Nee.

Vr. Van welke gebeden moet dat verstaan worden?

Ant. Van uitschietende gebeden.

Vr. Waarom moeten bij alle dingen zulke gebeden zijn?
Ant. Opdat alles door het gebed geheiligd mag worden.

Vr. Wat zijn eigenlijk die uitschietende gebeden?
Ant. Het zijn stille en inwendige zuchtingen tot God om zijnen zegen over alle dingen die ons voorkomen.

Vijf en veertigste les

Vr. Is dat dan ook bidden, als men zijn gebrek zo maar inwendig en met zuchten voor de Heere brengt?
Ant. Ja.

Vr. Hoe kan dat zijn?
Ant. Omdat de natuur van het gebed niet in het uiterlijk voorstellen, maar in de begeerte van het hart gelegen is.

Vr. Bewijs dit eens
Ant. Psalm 38:10. *Heere, voor U is al mijn begeerte, en mijn zuchten is voor U niet verborgen.*

Vr. Geef eens enige voorbeelden van zulke gebeden?
Ant. In Nehe mia, Neh. 2:4. In Jacob, Gen. 49:18. In de Kerk, Jes. 26:16.

Vr. Wanneer moet gij dezelve gebruiken?
Ant. In velerlei voorvallen, gelijk bijvoorbeeld als ik enig bijzonder werk ten einde breng.

Vr. Wat hebt gij dan te begeren?
Ant. Dat God mijn arbeid tot zulk einde wil laten gedijen waartoe ik deze naar Zijn wil geschikt heb.

Vr. Wanneer moet gij ze al meer gebruiken?
Ant. Als ik mijn hart tot enige droefheid of vreugde beweegd gevoel.

Vr. Waarom moet gij dan bidden?
Ant. Om bedaardheid in die vreugde en bemoediging in die droefheid.

Vr. Noem nog enige andere gelegenheden waarin zij voornamelijk te pas komen?
Ant. 1. Als ik enig bijzonder werk van God zie, hetzij van zegen of van oordeel. 2. Wanneer ik enige goede of kwade bewegingen in mij verneem. 3. Wanneer ik gelaakt of geprezen wordt. 4. Als ik uitga of weer thuis kom. 5. Als ik eet, drink of klederen aantrek. 6. Wanneer mij iets Goddelijks gevraagd wordt, enz.

Zes en veertigste les

Vr. Waarom hebt gij te bidden, als gij enige goede of kwade beweging hebt?
Ant. Van de goede moet ik begeeren dat God dezelve meer en meer in mij verwakkeren wil, en ik ze toch niet smoren en uitdoven, maar gaarne gehoorzamen mag. Van de kwade dat mij

God daartegen sterken en de satan inbinden wil, die daardoor tot mijn verleiding aan mijn hart komt snuffelen.

Vr. Wat hebt gij te bidden, wanneer gij geprezen of gelaakt wordt?

Ant. Dat ik door het prijzen niet hoogmoedig, noch door het laken kleinmoedig worde, maar in die beide God verheerlijken mag.

Vr. Waarom moet gij bidden als gij uitgaat?

Ant. Indien ik bij wereldse of goddeloze mensen komen moet, dat de Heere mij voor hun besmetting bewaren wil. Indien bij godzaligen, dat ik door hun goed voorbeeld veel stichting ontvangen mag.

Vr. Waarom als gij thuis komt?

Ant. Dat, gelijk ik mij onder mijn dak tegen alle ongemak van de lucht verberg de Heere mij alzo onder de schaduwe van Zijn vleugelen nemen wil.

Zeven en veertigste les

Vr. Wat hebt gij te begeren, als gij eet, drinkt of klederen aantrekt?

Ant. Dat God de voedende of verkwikkende kracht van de spijsze wil opwekken, en mij in het bijzonder spijsze met het voedsel van Zijn goddelijk Woord en meer en meer versiere met de klederen van Christus heiligheid en gerechtigheid.

Vr. Waarom moet gij bidden, als u iets goddelijks gevraagd wordt?

Ani. Dat mij God een tijdig, bondig en stichtelijk antwoord in de mond leggen wil.

Vr. Maar zijt gij aan dat bidden om de verhaalde dingen, bij de gezegde voorvallen altijd en volstrekt gebonden?

Ant. Nee.

Vr. Hoever dan?

Ant. Voor zover het een geschikt behulpmiddel is om Gods zegen over al mijn handelingen te verkrijgen en mij meer en meer tot bidden en geestelijke gedachten te gewinnen.

Acht en veertigste les

Vr. Zijn er ook niet enige gemene zaken die gij door dat bidden begeren moet?

Ant. Ja.

Vr. Welke zijn die?

Ant. Dat mij God door Zijn Geest altijd in Zijn wegen leiden wil.

Vr. Is dat noodzakelijk?

Ant. Ja want anders zou ik niet een ogenblik op de rechte weg blijven.

Vr. Wat is er meer?

Ant. Dat Hij mij ook als mij soms enige gelegenheid om iets goeds te doen voor komt, aan mijn plicht indachtig maken wil.

Vr. Wil dan soms Gods kinderen niet invallen hetgeen zij om goed te doen wel weten ?

Ant. Nee.

Vr. Zeg eens het laatste waarom gij zo gedurig bidden moet?

Ant. Dat mij God altijd in mijn goede betrachtungen sterken en bijstaan wil.

Vr. Maar verhoort God uw gebeden wel altijd?

Ant. Ja toch, als ik maar naar behoren bid.

Vr. Noem eens de voorwaarden van een behoorlijk gebed?

Ant. 1. Mijn persoon moet aan God in Christus aangenaam zijn.

2. Ik moet op de rechte wijze over mijn gebrek vernederd zijn.

3. Ik moet niet dan hetgeen geoorloofd is verzoeken.

4. Ik moet alles begeeren door het geloof in Christus.

5. Ik moet ernstig en gedurig in het gebed aanhouden.

Vr. Bewijs eens dat zulke gebeden altijd verhoord worden?

Ant. Matth. 21: 22. *Al wat gij zult begeeren in het gebed, gelovende, zult gij ontvangen.*

Vr. Waaruit kunt gij weten dat uw gebed verhoord is?

Ant. Uit veel dingen, maar wel het zekerste daaruit, wanneer ik voor hetgeen de Heere mij geeft, van harte dankbaar ben.

Negen en veertigste les

Vr. Moet uw gebed dan altijd met dankzegging gepaard gaan?

Ant. Ja.

Vr. Waarom?

Ant. Omdat ik anders meer uit nood en liefde tot mij zelf schijn te bidden dan uit liefde en gehoorzaamheid tot God.

Vr. Voegt de Apostel die ook niet bijeen?

Ant. Ja.

Vr. Waar?

Ant. Fil 4:6. *Weest in geen ding bezorgd, maar laat uw begeerten in alles door bidden en smeken, met dankzegging, bekend worden bij God.*

Vr. Moet gij over alle dingen danken?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 1 Thes. 5:18. *Dankt God in alles.*

Vr. Hoe kunt gij dat doen, daar het u dikwijls naar ziel en naar lichaam zo kwalijk gaat?

Ant. Dat is Gods schuld niet, maar de mijne.

Vr. Moet gij dan in ellende, armoede, ziekte, bespottig enz. God nog evenwel danken?
Ant. Ja.

Vr. Om welke oorzaken kunt gij Hem dan danken?

- Ant. 1. Omdat ik nog niet erger ben als ik ben.
2. Omdat Hij mij een uitkomst uit die alle beloofd heeft.
3. Omdat Hij uit dat kwaad mijn zaligheid voortbrengen zal.

Vijftigste les

Vr. Maar soms kunt gij twijfelen aan uw zaligheid, hebt gij dan nog evenwel reden om God te danken ?

Ant. Ja.

Vr. Welke is die?

Ant. Dat Hij mij tot nog toe, nevens veel anderen in de hel niet verstoten heeft, gelijk Hij had kunnen en mogen doen, maar dat Hij mij in het leven spaart en de deur der genade nog open zet.

Vr. Zijn er niet enige bijzondere dingen waarover gij danken moet?

Ant. Ja.

Vr. Noem ze eens?

- Ant. 1. Als ik iets goeds van de toestand van Gods kerk verneem.
2. Als mij voor mijzelf enige reden van vreugde voorkomt.
3. Als ik mij van God gesterkt gevoel, om iets goeds te doen of te spreken.
4. Als ik maar de minste heilige beweging in mijn hart gewaar wordt.
5. Als ik enige zonde of verzoeking met vrucht overwonnen heb.

Een en vijftigste les

Vr. Hebt gij ook niet over Gods openbare werkingen te danken?

Ant. Ja.

Vr. Wat zijn dat voor werkingen?

Ant. Dat Hij mij geschapen heeft, Zijn zon over mij opgaan en Zijn regen over mij vallen laat en mij van alle nooddrift naar lichaam en ziel verzorgt.

Vr. Kunnen ook Gods oordelen over de bozen soms niet een reden van dankzegging voor u zijn?

Ant. Ja.

Vr. Steekt dan in de ellende van anderen voordeel voor u?

Ant. Ja.

Vr. Welk is dat?

Dat God Zijn macht daardoor bekend maakt en soms de goddelozen in hun boze voornemens gestuit worden.

Vr. Wat is wel het allervoornaamste waarover gij te danken hebt?

Ant. Het stuk van Gods vrije en allenthalvige genade, zowel van de rechtvaardigmaking als van de heiligmaking.

Vr. Waarom moet gij daarover juist zo danken?

Ant. Omdat mij zonder die beide geen andere dingen troosten of gelukkig maken kunnen.

Twee en vijftigste les

Vr. Noem nu eens de hoofdleden van deze uw dankzegging?

Ant. 1. Dat ik God voor de auteur van alles goeds erken.

2. Dat ik mijn hart in een gestadige verwondering over Zijn gunste jegens mij verhef.

3. Dat ik Hem daarom te krachtiger lief heb,

4. Dat ik mij wacht van iets, zelfs het allerminste dat ik van Hem ontvangen heb, tegen Zijn wil te gebruiken.

5. Dat ik Zijn liefde, die Hij mij toedraagt, in nederigheid voor anderen roem en daarvan spreek.

6. Dat ik met mijn hart aan geen uiterlijk verkregen goed blijf hangen, maar langs hetzelfde tot Hem, Die de Gever daarvan is, gedurig opklim.

Vr. Wanneer kan men wel het krachtigste tot dit danken opgewekt worden, als men gelooft, of als men niet gelooft?

Ant. Als men gelooft.

Vr. Waarom dat?

Ant. Omdat men door dat geloof dan vaststelt, dat God de enigste oorsprong van al datgene is dat enige dankbaarheid waardig is.

Drie en vijftigste les

Vr. Behoort dan het geloof ook tot de oefening van de godzaligheid?

Ant. Wel degelijk.

Vr. Maar is daar te voren niet al van gesproken?

Ant. Wel van de natuur en de aard van het geloof, maar niet van de oefening of praktijk daarvan.

Vr. Moet het geloof dan in alle dingen te pas gebracht worden?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dlat?

Ant. Gal. 2:20. *Ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons Gods, Die mij liefgehad heeft, enz.* Zie ook Rom. 14:23. Heb. 11:6.

Vr. In hoe veel stukken bestaat deze oefening van het geloof?

Ant. In vier stukken.

Vr. Welk is het eerste?

Ant. Dat ik mij uit de Heilige Schrift verzeker dat alle dingen die ik doe Gode welbehagelijk zijn.

Vr. Hoe kunt gij dat weten?

Ant. Als mij blijkt dat zij van God bevolen of tenminste niet verboden zijn, of indien zij al niet verboden zijn, dat zij evenwel de zwakken en gezeggelijken ook niet aanstotelijk zijn.

Vr. Kunt gij dan wel iets dat zonde is door het geloof doen?

Ant. Nee.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat ik van iets zondigs nooit verzekerd kan zijn dat het Gode aangenaam is.

Vr. Maar, indien gij twijfelt, wat dan?

Ant. Dan is het doen van die zaak, al was zij schoon in zichzelf middelmatig, evenwel voor mij altijd zondig.

Vr. Om welke reden?

Ant. Omdat ik hetgeen ik twijfelende doe, uit het geloof niet doen kan; nu *al wat uit het geloof niet is, dat is zonde*. Rom. 14:23.

Vier en vijftigste les

Vr. Welke is het tweede, dat deze geloofsoefening vordert?

Ant. Dat ik vastelijk vertrouw dat God mij in alles, wat ik naar Zijn Woord en in Zijn Naam doe, genadiglijk helpen zal.

Vr. Op welke grond kunt gij dat vertrouwen?

Ant. Omdat zulk een verrichting dan Zijn eigen werk is.

Vr. Heeft hij over al zulke dingen Zijn hulp dan beloofd?

Ant. Ja.

Vr. Waar toch?

Ant. 2. Kron. 16:9. *De ogen des Heeren doorlopen de ganse aarde, om zich sterk te bewijzen aan degenen, welker hart volkomen is tot Hem.*

Vr. Wat doet God al als Hij u in het goede dat gij doen wilt zo sterkt?

Ant. Hij geeft mij: 1. Kracht om hetzelfde uit te voeren.

2. Hij wekt die kracht op en maakt ze werkzaam.

3. Hij vergeeft mij alles genadiglijk dat in dat werk gebrekkig is.

Vr. Moet gij dan nog evenwel vertrouwen dat uw goed werk Gode aangenaam is, al is het nog met zonden besmet?

Ant. Ja, indien mij die besmetting van harte leed is.

Vr. Kan God dan iets behagen dat zondig is?

Ant. Het goede dat daarin is hehaagt Hem en het kwade dat daaraan kleeft bedekt Hij om Christus wil.

Vijf en vijftigste les

Vr. Waarin bestaat deze geloofsoefening al meer?

Ant. Dat ik in alle dingen oprecht het mijne maar doe, en God dan voorts de uitkomst aanbeveel.

Vr. Staan dan alle uitkomsten alleen aan Hem?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Psalm 37:5. *Wentel uw weg op den HEERE en vertrouw op Hem, Hij zal het maken.*

Vr. Mag dan een Christen wel zorgeloos zijn?

Ant. Ja, wel ten aanzien van de uitkomsten, maar niet ten aanzien van de middelen.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Fil. 4: 6. *Weest in geen ding bezorgd.*

Vr. Maar die uitkomsten zijn dikwijls zo onwaarschijnlijk?

Ant. Dat doet er niet toe. Ik moet niet geloven omdat zij waarschijnlijk of onwaarschijnlijk zijn, maar omdat God ze beloofd heeft.

Vr. Als gij het evenwel noch zien noch begrijpen kunt, wat dan?

Ant. Al evenwel geloven, indien ik er maar de belofte van zien kan.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Heb. 11:1. *Het geloof nu is een vaste grond der dingen die men hoopt, en een bewijs der zaken die men niet ziet.* Zie ook Rom. 4: 19,20.

Zes en vijftigste les

Vr. Welk is het vierde dat tot deze geloofsoefening behoort?

Ant. Dat, het ga dan ook met de uitkomsten van deze en gene zaken zo als het wil, ik nog evenwel vast vertrouwen dat God alles tot mijn best besturen zal.

Vr. Krijgt gij dan in uw doen en laten altijd uw bijzonder oogmerk ?

Ant. Nee.

Vr. Wat krijgt gij immers altijd?

Ant. Hetgeen het beste en nuttigste voor mij is.

Vr. Moogt gij dat van alle dingen vast vertrouwen?

Ant. Ja.

Vr. Welke belofte hebt gij daarvan?

Ant. Rom. 8:28. *Degenen die God liefhebben werken alle dingen mede ten goede.* Psalm 58:12. *Immers is er vrucht voor den rechtvaardige.*

Vr. Moogt gij dan wel ooit verdrietig worden, als het juist niet alles naar uw zin gaat?
Ant. Nee.

Vr. Zoudt gij, van uw naaste verongelijkt zijnde, dan wel kwalijk tegen hem gezind mogen zijn?
Antw. Geenszins.

Vr. Waarom niet?
Ant. Omdat ik dan tonen zou dat ik niet geloofde dat God ook zelfs door die verongelijking mijn welzijn uitwerken zal.

Vr. Maar dat welzijn komt dikwijls zo langzaam bij?
Ant. Dat kan wel zijn, maar die gelooft zal niet haasten, gelijk ik dan daarom ook niet alleen het geloof, maar ook de christelijke hoop van node heb.

Zeven en vijftigste les

Vr. Welk onderscheid is er tussen het geloof en de hoop?
Ant. Door het geloof stem ik alleen van harte toe dat Gods beloften aan mij geschied onfeilbaar en waarachtig zijn. Maar door de hoop verbeid ik ook de beloofde zaken met lijdzaamheid. Het voorwerp van het geloof is iets dat men aanmerkt als tegenwoordig. Dat van de hope is iets dat men aanmerkt als toekomstige.

Vr. Bewijs eens dat gij die hoop ook oefenen moet?
Ant. Psalm 130:7. *Israël hope op den Heere.*

Vr. Waarin bestaat de oefening daarvan?
Ant. Vooreerst daarin dat ik iets recht geestelijks begonnen hebbende, mij verzeker dat ik daar altijd in volharden zal.

Vr. Behoeft gij dan nooit te vrezen dat gij ten eenemaal afvallen zult?
Ant. Nee, want dat strijdt tegen deze hoop.

Vr. Nochtans zegt Paulus: *die meent te staan, zie toe, dat hij niet valle.* 1 Kor. 10:12.
Ant. Dat dient hier niet tegen, omdat de ware hoop de zorgvuldigheid om niet af te vallen niet uitsluit, maar insluit.

Vr. Staat het dan ook vast dat gij altijd volharden zult.
Ant. Ja.

Vr. Noem eens de belofte?
Ant. 1. Petr. 1:5. *Die in de kracht Gods bewaard wordt door het geloof tot de zaligheid, die bereid is om geopenbaard te worden.*

Vr. Waarop rust de hoop van uw volharding dan?

Ant. Niet op mijn eigen sterkte of kracht, maar op Gods verbond, onderhouding, belofte en Christus voorbidding.

Acht en vijftigste les

Vr. Welke is het tweede, waarin deze oefening van de hoop bestaat?

Ant. Dat ik altijd op Gods Woord en belofte een gelukkig einde van al mijn sukkelingen afwacht.

Vr. Laat God de Zijnen dan nooit in hun zwaarigheden steken?

Ant. Nee.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 1. Kor. 10:13. *Hij zal met de verzoeking de uitkomst geven, opdat gij ze kunt verdragen.*

Vr. Wat verstaat gij door dat gelukkig einde dat gij zo door hoop afwachten moet?

Ant. De zaligheid van mijn ziel.

Vr. Moogt gij u dan door deze hoop van uw zaligheid verzekeren?

Ant. Ik mag dat niet alleen doen, maar ik moet het ook doen.

Va. Is dat geen vermetelheid en verwaandheid?

Ant. In generlei manieren.

Vr. Wat is het dan?

Ant. Een werk van christelijke hoop.

Vr. Waarom is het geen vermetelheid?

Ant. Omdat de grond daarvan niet is mijn eigen inbeelding, maar iets zodanigs hetwelk ik in mij bevind dat God Zelf in Zijn woord tot een teken van diegenen die zalig zullen worden, voorgeschreven heeft.

Negen en vijftigste les

Vr. Maar zijt gij de zaligheid dan wel waardig, omdat gij er zo op hopen durft?

Ant. Ik word niet zalig, omdat ik het waardig of onwaardig ben, maar omdat Christus deze voor mij verdiend heeft.

Vr. Wat is meerder uw onwaardigheid of Christus verdiensten?

Ant. Christus verdiensten.

Vr. Maar zijn die wel voor allen?

Ant. Nee, maar alleen voor diegenen die recht godzalig en ijverig zijn.

Vr. Zijt gij dat dan altijd wel?

Ant. Ik moet bekennen dat ik zeer dikwijls daarin te kort kom.

Vr. En durft gij dan nog evenwel op uw zaligheid zo hopen?

Ant. Ja.

Vr. Hoe kan dat zijn?

Ant. Omdat ik mij eenmaal in het gemeen van ganser harte aan Christus overgegeven heb en Hij niet alleen de Zalignaker van Zijn kinderen is, wanneer zij hun zaken zeer ijverig en wel, maar ook wanneer zij die zeer kreupel en gebrekkig, gedaan hebben.

Zestigste les

Vr. Maar baant dit de weg niet tot vleselijke zorgeloosheid?

Ant. Geenszins.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat mij die gezegde overgave aan Christus niet zorgeloos laten kan, maar gedurig onder mijn gebreken moet doen zuchten.

Vr. Hoe volgt dat?

Ant. Omdat ik, mij zo eenmaal aan Christus overgegeven hebbende, daarmee dan betoon dat ik van niemand anders mijn volkomen zaligheid begeer dan alleen van Hem. En het mij noodzakelijk dan niet anders als smarten en wee doen kan dat ik Dengene mishagen en vertoornen zou van Wie ik alleen mijn ganse behoudenis te wachten heb.

Vr. Is het niet veeleer een spoorslag tot meerdere godzaligheid als men zich van zijn zaligheid verzekeren kan?

Ant. Ja toch.

Vr. Toon dit eens in een gelijkenis?

Ant. Gelijk verzekering van loon noodzakelijk meer moed in de arbeid geeft dan wanneer men twijfelt, of men ook wel iets voor zijn arbeid ontvangen zal.

Een en zestigste les

Vr. Kunnen ook soms de minste betrachtingen van Gods kinderen Hem niet veel aangener zij, als de beste?

Ant. Soms kan dat wel zijn, maar gewoonlijk is het anders.

Vr. In welk geval kan dat evenwel zijn?

Ant. Als Gods kinderen in die gebrekkige betrachtingen het gebrek dat daarin is zien en beklagen en tot Christus verdiensten hun toevlucht nemen. En wanneer diegenen die wat beter schijnen te zijn dat gebrek, hoewel wat minder zijnde zo niet zien, maar zich daarop beginnen te verheffen.

Vr. Wat is dan eigenlijk de taak die u Gode aangenaam maken moet?

Ant. Niets anders dan Christus verdiensten door het geloof aangenomen.

Vr. Zijn dan alle werken van de christen Gode aangenaam?

Ant. Ja, indien het geen geheel zondige, maar geoorloofde werken zijn, al waren zij nog zo gebrekkig, gelijk nu gezegd is.

Vr. Maar als u God soms verschrikt, ziek maakt, verlaat, of op enige andere wijze hard behandelt, durft gij dan nog evenwel op uw zaligheid wel hopen?

Ant. Ja toch.

Vr. Maar dan toont Hij immers dat Hij uw vriend niet is?

Ant. Dat volgt niet: Zijn wegen en handelingen mogen soms wat harder of zachter tegen mij zijn, maar Zijn liefde en genegenheid blijven altijd dezelfde.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Joh. 13:1. *Alzo Hij de Zijnen, die in de wereld waren, lief gehad had, zo heeft Hij hen liefgehad tot het einde.*

Twee en zestigste les

Vr. Moet gij ook vanwege uw dagelijkse zonden deze hoop niet wat opgeven?

Ant. Geenszins, indien ik maar waarlijk voor God oprecht ben.

Vr. Maar alle mensen zullen zeggen dat zij oprecht zijn?

Ant. Het is met zeggen niet te doen, zij moesten het in hun hart bevinden en met hun werken betonen.

Vr. Maar toont gij het zelf wel genoeg met uw werken als gij nog zo dikwijls in zonden valt?

Ant. Het vallen in de zonden kan soms wel bestaan met de oprechtheid, hoewel nooit met de volmaaktheid.

Vr. Wanneer kan het vallen in de zonde met de oprechtheid bestaan?

Ant. 1. Als ik geen gewone trein van enige ergerlijke zonden heb.

2. Als ik mij over al mijn zonden van harte beklag.

3. Als ik met ernst daartegen strijd en niets hoger acht dan die te mogen overwinnen.

4. Als ik aan alle kanten mijn best doe om, niettegenstaande mijn zwakheden, evenwel nog altijd iets goeds met rechte beweging van mijn ziel uit te werken.

Vr. Maar dat uitwerken gaat dikwijls zo traag voort?

Ant. Het geschiedt evenwel, en die hartelijke onlust die ik over die traagheid heb, is al een bewijs van mijn oprechte gewilligheid.

Drie en zestigste les

Vr. Is nu deze verzekering van uw zaligheid wel altijd even levendig in u?

Ant. Nee, maar dikwijls ondergaat zij ook enige verduistering.

Vr. Is het evenwel niet nodig, dat gij ze altijd levendig zoekt te houden?

Ant. Ja.

Vr. Wat raad weet gij daartoe?

Ant. Ik moet ze zeer hoog achten en om de bewaring daarvan gedurig bekommerd zijn.

Vr. Kan deze dan door gebrek van opmerking wel veronachtzaamd worden?

Ant. Ja, want zij is als een vonkje vuur, dat uitgaat indien het niet gedurig aangeblazen wordt.

Vr. Wat moet gij daar al meer toe doen?

Ant. Ik moet mij ook zeer plichtelijk aan het gebruik van al Gods instellingen houden. Bijvoorbeeld, aan het bidden, horen, lezen, overdenken van Gods woord enz.

Vr. Die zulke dingen dan verachten, kunnen die wel op hun zaligheid hopen?

Ant. Zij mogen daarop hopen, maar al hun hopen is bedrog.

Vr. Waarom dat?

Ant. Omdat de hoop en verzekering van de zaligheid gewoonlijk niet anders dan door de gezegde dingen gewrocht en onderhouden kan worden.

Vier en zestigste les

Vr. Wat weet gij nog al meer om deze verzekering te bewaren?

Ant. Ik moet die genaden en gaven, die mij God gegeven heeft, ook dikwijls overdenken en aan mijn hart zoeken te brengen.

Vr. Zijn dan al Gods genaden aan de zaligheid vast?

Ant. Alle bijzondere, heiligmakende en gemoedbeterende genaden.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Rom. 8:30. *Die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt.*

Vr. Gaat het dan vast, dat zo wie maar de minste oprechte genade heeft, ook zeker zalig worden zal?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Matth. 12:20. *Het gekrookte riet zal Hij niet verbreken en het rokende lemmet zal Hij niet uitblussen.*

Vr. Welke raad weet gij nog meer?

Ant. Ik moet de Heere Jezus ook van harte gehoorzaam zijn.

Vr. Zullen dan al degenen die Christus gehoorzaam zijn, zalig worden?

Ant. Allen die in alles, om Gods gebods wil, en van harte gehoorzaam zoeken te zijn.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Heb. 5:9. *Christus geheiligd zijnde, is allen die Hem gehoorzaam zijn, een oorzaak der wige zaligheid geworden.*

Vijf en zestigste les

Vr. Wanneer kunt gij u dan gewoonlijk krachtiger van uw zaligheid verzekeren, als gij veel of als gij weinig goeds doet?

Ant. Als ik veel goeds doe.

Vr. Waarom dat, dewijl toch het veel of weinig goeds doen de grond van uw zaligheid niet is?

Ant. Het is wel geen grond van de verwerving, maar evenwel een middel van de verzekering van mijn zaligheid.

Vr. Maar, al doet gij dikwijls uw best om zo op uw zaligheid te hopen, kunt gij evenwel altijd al uw twijfelingen daaromtrent wel weg krijgen?

Ant. Nee.

Vr. Wat moet gij in zulk geval dan doen?

Ant. Ik moet dan deze twijfelingen als een kruis mij tot mijn best van God toegezonden aanmerken, nog al verder daar tegen worstelen en Gods wijze beschikking daarin met geduld opnemen

Vr. Kan God dan nog iets goeds daaruit voortbrengen?

Ant. Ja.

Vr. Welk goed?

Ant. Hij kan mij in een heilige nederigheid daardoor houden, mijn lijdzaamheid daardoor oefenen en mij in een gestadig goed doen en gehoorzaamheid omtrent Christus doen volharden, om alzo, indien het mogelijk was, die verlorene of verdoofde verzekering eens wederom te mogen krijgen.

Zes en zestigste les

Vr. Zo is dan, hoor ik wel, die gehoorzaamheid, die men Christus betoont, niet alleen een middel om die hoop der zaligheid te bewaren, maar ook om deze, verloren zijnde, wederom te krijgen?

Ant. Dat is waar.

Vr. Hoe noemt gij die gehoorzaamheid met een woord?

Ant. De christelijke liefde.

Vr. Is die liefde niet een vrucht van de hoop?

Ant. Ja zij.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 1 Joh 3:3. *Een iegelijk die deze hoop op Hem heeft, die reinigt zichzelf, gelijk Hij rein is.*

Vr. Wat is meerder het geloof, de hoop of de liefde?

Ant. Paulus geeft de hoogste eer aan de liefde.

Vr. Waarom dat?

Ant. Omdat geloof en hoop vergaan zullen, maar de liefde zal nooit vergaan. 1 Kor. 13:13.

Vr. Hoe velerlei liefde is er?

Ant. Tweeërlei: liefde tot God en liefde tot de naaste.

Vr. Welke van beide is de voornaamste?

Ant. De liefde tot God.

Vr. In hoeveel dingen bestaat die?

Ant. In vijf dingen.

Vr. Welk is het eerste?

Ant. Dat ik mij de Heere gedurig voor ogen stel.

Vr. Wat is dat te zeggen?

Ant. Dat is, dat ik genege n ben om zeer dikwijls, ja doorgaans aan Hem en Zijn heilige eigenschappen te denken.

Zeven en zestigste les

Vr. Moogt gij dan nergens anders om denken als om God?

Ant. Ik mag ook wel om andere dingen denken, wanneer zich de bewegingen en gedachten tot God maar zeer dikwijls daaronder vermengen.

Vr. Aan wie behoort gij wel het eerst te denken als gij wakker wordt?

Ant. Aan God.

Vr. Waarom eer aan God dan aan een ander?

Ant. Omdat God mij de liefste moet zijn.

Vr. Komen hem de eerstelingen des daags dan toe?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Psalm 139:18. *Word ik wakker, zo ben ik nog bij U.*

Vr. Wat behoort er al meer tot deze liefde tot God?

Ant. Dat ik Hem altijd enige dienst zoek te doen, al was het schoon tot mijn eigen schade.

Vr. Wat hebt gij dan eerst en meest te zoeken, uw eigen vermaak, gemak voordeel enz. of de dienst van uw God?

Ant. De dienst van mijn God.

Vr. Waarom dat?

Ant. Omdat ik Hem liever hebben moet dan mij zelf.

Vr. Wat moet er al meer in deze liefde zijn?

Ant. Dat ik in alle gelegenheden de eer van God boven alle dingen voor heb.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 1 Kor. 10:31. *Doet het al ter ere Gods.*

Vr. Moogt gij dan uw eigen eer nooit zoeken?

Ant. Ja, maar nooit anders dan onder en tot bevordering van Gods eer.

Acht en zestigste les

Vr. Welk is het vierde, dat hier vereist wordt?

Ant. Dat ik van ganser harte naar Gods gemeenschap en tegenwoordigheid verlang en begerig ben.

Vr. Wie dan niet oprecht naar God verlangt, kan die wel zeggen, dat hij Hem waarlijk lief heeft?

Ant. Geenszins, dewijl de rechte liefde een verenigende hartstocht is.

Vr. Kunt gij dit verlangen naar God in uw dagelijkse wandel niet wel uitdrukken?

Ant. Ja.

Vr. Hoe kunt gij dat uitdrukken?

Ant. Wanneer ik mijn gewoonte maak van dagelijks zulke dingen te doen, op dewelke God beloofd heeft, dat Hij zich genadiglijk bij mij voegen zal. Dat is als ik mijn hart voor Hem in een gedurige nederigheid zoek te houden.

Vr. Is God dan gaarne bij de nederige?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Jes. 66:2. *Op dezen zal Ik zien, op den arme en verslagene van geest en die voor Mijn woord beeft.*

Vr. Noem nu eens het laatste waarin deze liefde tot God gelegen is?

Ant. Dat ik mij altijd met Hem en met Zijn liefde vergenoegen laat.

Vr. Zoudt gij dan wel iets dat God gebiedt om enig mens of om voordeels wil mogen nalaten?

Ant. Op generlei wijze.

Vr. Maar, indien gij dat niet doet, zo zult gij veler gunst, toejuiching enz. moeten missen?

Ant. Laat dat zo zijn, als ik God maar recht lief heb, zo moet het mij genoeg zijn dat ik Hem en Zijn liefde geniet, al zouden dan alle mensen mijn vijanden worden.

Negen en zestigste les

Vr. Die God lief heeft, kan die zijn naaste ook wel haten?

Ant. Nee.

Vr. Moet hij hem zelfs ook om die liefde tot God niet veeleer liefhebben?

Ant. Ja.

Vr. Bevijs dit eens?

Ant. 1 Joh. 4:8. *Die niet liefheeft, te weten zijn broeder, die heeft God niet gekend; want God is Liefde.*

Vr. Waarin bestaat de liefde tot de naaste?

Ant. In drie dingen.

Vr. Welke zijn die?

Ant. Vooreerst dat ik aan mijn naaste niet anders doe dan ik wilde dat aan mij geschiedde.

Vr. Waar staat die regel?

Ant. Matth. 7:12. *Alle dingen dan, die gij wilt dat u de mensen zouden doen, doet gij hun ook alzo.*

Vr. Wat is er al meer?

Ant. Dat ik in al mijn bedrijf mijns naastens voordeel zo wel zoek als het mijne.

Vr. Waar wordt dat geboden?

Ant. Fil. 2:4. *Een iegelijk zie niet op het zijne, maar een iegelijk zie ook op hetgeen dat der anderen is.*

Vr. Moogt gij dan alle geoorloofde dingen altijd wel doen?

Ant. Nee, maar ik moet al dikwijls om mijns naastens wil wat nalaten.

Vr. Wat verplicht u daartoe?

Ant. De liefde.

Zeventigste les

Vr. Indien gij dan door het doen van iets dat geoorloofd is, waartoe gij geen merkelijke noodzaak hebt, uw naaste bedroeven en ergeren zoudt, zoudt gij dat dan niet moeten nalaten?

Ant. Ja zekerlijk.

Vr. Maar strijdt dat niet tegen de christelijke vrijheid?

Ant. Geenszins.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat mijn christelijke vrijheid daarin niet bestaat dat ik hetgeen mij geoorloofd is juist altijd doe, maar dat ik, zelfs terwijl ik dat nalaat, evenwel dat inwendig recht behoud om het te mogen doen, alhoewel ik het gebruik van dat recht ter liefde van mijn naaste wat opschort.

Vr. Welke is het derde dat des naastens liefde van u vordert?

Ant. Dat ik hem van harte allerlei goed en weldadigheid bewijs.

Vr. Moet gij hem alleen naar het lichaam goed doen?

Ant. Nee, maar vooral ook naar de ziel.

Vr. Waarin bestaat dat goed doen naar de ziel?

Ant. Dat ik hem vertroost, onderwijs, vermaan, enz.

Een en zeventigste les

Vr. Moet gij hem, gezondigd hebbende, ook niet bestraffen?

Ant. Ja.

Vr. Moeten dat de predikanten niet alleen doen?

Ant. Nee, maar ook de gemene Christenen.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Lev. 19:17. *Gij zult uw broeder in uw hart niet haten; gij zult uw naaste naarstiglijk berispen en zult de zonde in hem niet verdragen.*

Vr. Is de bestraffing dan een werk der liefde?

Ant. Ja.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Psalm 141:5. *De rechtvaardige sla mij, het zal weldadigheid zijn; en hij bestraffe mij, het zal olie des hoofds zijn, enz.*

Vr. Maar velen worden kwaad wanneer zij bestraft worden?

Ant. God vertoornst zich als het nagelaten wordt.

Vr. Maar het wel bestraffen heeft zo veel in?

Ant. Dat is zo, daar moet voorzichtigheid in gebruikt worden, maar daardoor moet die plicht zelf niet weggenomen, maar alleen bepaald en geregeld worden?

Vr. Bewijs eens dat gij zo in liefde met uw naasten handelen moet?

Ant. 1 Kor. 16:14. *Dat al uw dingen in de liefde geschieden.*

Twee en zeventigste les

Vr. Is nu de minste mate van deze liefde aan God niet reeds aangenaam?

Ant. Ja.

Vr. Moogt gij evenwel in de minste mate daarvan wel gerust zijn?

Ant. Op generlei wijze, maar ik moet naar al mijn vermogen in die liefde en in alle andere genaden zoeken toe te nemen.

Vr. Waarom dat?

Ant. Omdat de oprechte genade van een groeiende en aanwassende aard is.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Job. 17:9. *Die rein van handen is, zal in sterkte toenemen.*

Vr. Zoudt gij niet teruglopen in de genade indien gij er niet in zocht toe te nemen

Ant. Ja gewis, net zoals een schip dat tegen de stroom op moet, teruggaat wanneer het niet voortgetrokken wordt.

Vr. Wat hebt gij al te doen om in de godzaligheid zo te mogen toenemen?

Ant. Ik moet al die dingen vermijden, die dat toenemen verhinderen en al die dingen doen, die hetzelfde bevorderen kunnen.

Vr. Noem eens het eerste, dat hier zeer hinderlijk is?

Ant. Het is die verleidelijke inbeelding van dat men al godzalig en heilig genoeg is.

Vr. Die dan altijd vragen wat zij meer doen zouden, en, sprekende van geloof, berouw, ijver, enz. altijd zeggen: ik heb berouw genoeg, geloof genoeg, ijver genoeg, kunnen die wel in de godzaligheid toenemen?

Ant. Neen zij.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat men niet gewoon is van zodanige dingen iets meerder te zoeken waarvan men reeds genoeg meent te hebben.

Drie en zeventigste les

Vr. Wat verhindert dit toenemen al meer?

Ant. Als men zich al te licht stoot aan de hoon en smaad van de wereld die men om der godzaligheid wil lijden moet.

Vr. Moet gij dan niet gaarne, wanneer het er op aankomt, om der godzaligheid wil voor een schijnheilige, preciese, stijfhoofd, enz. willen doorgaan?

Ant. Ja.

Vr. Indien gij daar al te gevoelig van zijt, kan u dat niet zeer in uw godzaligheid ophouden?

Ant. Ja.

Vr. Moet gij evenwel tegen dat vuil spreken van de wereld niets doen ?

Ant. Geenszins iets dat naar wraakgierigheid gelijk; maar ik moet mij veeleer verheugen dat ik waardig geacht wordt om de naam van Jezus smaadheid te lijden en voorts al die smaad kloekmoedig verachten.

Vr. Noem nog iets anders dat uw toenemen beletten kan?

Ant. Als ik voor de mindere godzaligheid, die ik door Gods genade reeds heb, ondankbaar ben.

Vr. Waarin bestaat die ondankbaarheid?

Ant. Wanneer ik dezelve, of al te klein acht, of tot zorgeloosheid en vleselijke ruimte misbruik.

Vr. Wat is er nog al meer?

Ant. Wanneer ik mij in wereldse zorgen en bekommelingen al te zeer toegeef.

Vr. Waarom verhindert dat het toenemen in de godzaligheid zo?

Ant. Omdat de middelen der genade daardoor verstikt en versmoord worden.

Vr. Kan het koren wel wassen, wanneer het met puin en vuiligheid overladen is?

Ant. Nee.

Vr. Is het hier niet even zo?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs eens dat de middelen der genade door de wereldse bekommelingen zo verstikt worden?

Ant. Matth. 13: 22. *De zorgvuldigheid dezer wereld en de verleiding des rijkdoms verstikt het Woord, en het wordt onvruchtbaar.*

Vier en zeventigste les

Vr. Noem nog eens een andere hinderpaal?

Ant. Wanneer ik in de uitvoering van de godzaligheid op mij zelf begin te steunen.

Vr. Hoe kan dat uw geestelijk toenemen verhinderen?

Ant. Omdat ik dan door die geestelijke hovaardij achteloos omtrent mijn hart begin te worden, en dienvolgens zo ernstig niet ijver, of om hetzelfde door alle vruchtbare middelen te bewerken, of om de bozen vijand, die het goede zaad daaruit zoekt te rapen, af te keren.

Vr. Kan iemands land wel vet en vruchtbaar worden als hij het onbebouwd laat liggen?

Ant. Nee.

Vr. Kan dan ook de godzaligheid in onze harten wel groeien, wanneer men de middelen begint te verzuimen?

Ant. Nee.

Vr. Komt men daar niet licht toe, wanneer men op zichzelf begint te steunen?

Ant. Ja, gelijk nu gezegd is.

Vr. Maar waartoe dienen de middelen, God moet immers de wasdom geven?

Ant. Dat is waar, maar dat doet Hij niet zonder, maar door middelen.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 1. Tim. 4:15. *Bedenk deze dingen, wees hierin bezig, opdat uw toenemen openbaar zij in alles.*

Vijf en zevenstigste les

Vr. Kunnen ook grove en stoute zonden dit toenemen niet zeer hinderlijk zijn?

Ant. Ja zij.

Vr. Om welke reden?

Ant. Omdat zij een verwoesting over de consciëntie brengen.

Vr. Maar kan een godzalige wel tot stoute en grove zonden vervallen?

Ant. Ja, wel ten aanzien van deze of gene bijzondere daad, hoewel niet ten aanzien van een trein of gewoonlijke koers daarvan.

Vr. Bewijs dat met een voorbeeld?

Ant. Het is gebleken in Davids overspel en doodslag. 2. Sam. 11:3,4 enz.

Vr. Noem eens het laatste dat aan dit toenemen zeer schadelijk is?

Ant. Slordigheid en dodigheid in het oefenen van de heilige plichten.

Vr. Als gij dan geen orde in uw betrachtingen houdt, noch geestelijke bewegingen daarin hebt, kunt gij dan in de godzaligheid wel toenemen?

Ant. Nee.

Vr. Kan het u niet veeleer doen afnemen?

Ant. Ja.

Vr. Hebben anders alle geestelijke plichten enige kracht tot dit geestelijk toenemen?

Ant. Ja, omdat zij het eigenlijke voedsel daarvan zijn, maar dat kan er niet anders dan met rechte gevoeligheid van het hart uitgetrokken worden.

Zes en zeventigste les

Vr. Dit alles moet gij dan laten om in de godzaligheid toe te nemen, wat moet gij nu daarom al doen?

Ant. Vooreerst en vooral moet ik mijn zonden de oorlog verklaren.

Vr. Welke zonden?

Ant. Al mijn zonden, maar het meest die mij de allerliefste zijn.

Vr. Kan dit geestelijk toenemen met de zonde dan niet bestaan?

Ant. Niet met het liefkozen en niet beoorlogen van de zonde.

Vr. Maar als gij evenwel in een zonde geraakt zijt, wat staat u dan te doen?

Ant. Ik moet dan terstond daaruit opstaan.

Vr. Moogt gij dan in de minste zonde niet blijven liggen?

Ant. Nee.

Vr. Maar, kunt gij wel altijd uit uw zonden zo opstaan?

Ant. Ik moet het ten minste van harte voornemen en alle middelen daartoe aanwenden.

Vr. Zult gij ze dan nog eindelijk te boven komen?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 1. Kor. 15:57. *Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onzen Heere Jezus Christus.*

Vr. Wat moet gij tot dit toenemen al meer doen?

Ant. Ik moet die mindere genade, die ik reeds bezit, ook zeer naarstiglijk te werk stellen.

Vr. Moet gij uw talenten dan aanleggen?

Ant. Ja.

Vr. Waarom?

Ant. Omdat ik dan meerdere talenten winnen zal.

Vr. Waar staat die belofte?

Ant. Matth. 25: 28. *Neemt dan van hem het talent weg, en geeft het dengene, die de tien talenten heeft.*

Zeven en zeventigste les

Vr. In hoeveel dingen bestaat dat aanleggen van uw talent?

Ant. In twee dingen.

Vr. Welke zijn die?

Ant. 1. Dat ik die genade die ik heb ook anderen tot zaligheid mededeel.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 1. Petr. 4:10. *Een iegelijk, gelijk hij gave ontvangen heeft, alzo bediene hij dezelve aan de anderen.*

Vr. Waarin bestaat het al meer?

Ant. Dat ik mij ook gedurig en in al mijn doen, door die zelfde genade leiden, bewegen en besturen laat.

Vr. Toon eens dat gij zo doen moet?

Ant. Rom. 8:14. *Zovelen als er door den Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods.*

Vr. Noem nog eens een ander middel?

Ant. De godvruchtige betrachtning van twee voornamen instellingen, die God bijzonder tot aanwas in de genade verordineerd heeft.

Vr. Welke instellingen zijn dat?

Ant. De Heilige Doop en het Heilig Avondmaal.

Acht en zeventigste les

Vr. Wat eist de doop dan?

Ant. Volmaakte onderhouding van al Gods geboden.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Matth. 28:19. *Gaat dan henen, onderwijst al de volken, dezelve dopende enz. lerende hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb.*

Vr. Die dan zijn doop recht verstaat, kan die wel met weinig godzaligheid vergenoegd zijn?

Ant. Geenszins.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat hem zijn eigen naam, die hij in denzelven ontvangen heeft, overtuigen kan dat hij niet alleen enige maar al Gods geboden onderhouden moet.

Vr. Hoe en op welke wijze kan de doop tot dit geestelijk toenemen dan dienstig zijn?

Ant. Als ik voor eerst dikwijls daaraan gedenk. Ten tweede Gods liefde aan mijn hart daardoor betekend en bezegeld, ernstig overleg. En mij ten derde wel inprent hoe grotelijks ik voor die liefde tot Zijn wederliefde verschuldigd ben.

Vr. Kan een kind wel groter worden zonder eten?

Ant. Geenszins.

Vr. Is het Avondmaal niet op een bijzondere wijze het eten van Gods kinderen?

Ant. Ja.

Vr. Is het geestelijk of lichamelijk eten?

Ant. Beide, maar het einde is alleen geestelijk.

Vr. Heeft een ieder gelovige dat eten van node?

Ant. Ja.

Negen en zeventigste les

Vr. Zijn het dan wel rechte godzaligen, die wanneer zij kunnen aan dat Avondmaal eten, niet willen?

Ant. Nee.

Vr. Waarom niet?

Ant. Omdat het een verachting van Gods verbond is, waarvan het Avondmaal een teken en zegel is.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Gen. 17:14. *Wat mannelijk is, de voorhuid hebbende, wiens voorhuids vlees niet zal besneden worden, dezelve ziel zal uit haar volken uitgeroeid worden: hij heeft Mijn verbond gebroken.*

Vr. Tonen zulke lieden dan ook wel dat hun het toenemen in de ware godzaligheid ernst is?

Ant. Nee, omdat zij het middel, van Christus daartoe ingesteld, niet gebruiken willen.

Vr. Hoe kunt gij nu door het Avondmaal in de ware godzaligheid toenemen?

Ant. 1. Wanneer ik door het gebruik ervan de gekruiste Christus weder telkens aan mijn hart breng. 2. Als ik de lelijkheid van mijn zonden in Zijn zware lijden (dat door het Avondmaal vertoond wordt), wel aanmerk, en daaruit dan 3. besluit dat ik ook wederom aan mijn zijde verplicht ben om alles naar Zijn wil te doen en te lijden.

Tachtigste les

Vr. Welk is het laatste, dat dit toenemen in de genade bevorderen kan?

An. Een wijze en gezette ervaring in allerlei geestelijke dingen.

Vr. Geef eens een voorbeeld daarvan?

Ant. Psalm 48: 9. Daar ziet men dezelve in de Kerk wanneer zij zegt: *Gelijk wij gehoord hadden, also hebben wij gezien in de stad des HEEREN der Heirscharen.* Zie ook Psalm 46:2. 2. Kron. 6:15.

Vr. Wat verstaat gij door die geestelijke ervaring?

Ant. Dat ik niet alleen door oefening, onderrichting of anderszins enige geestelijke dingen weet, maar dat ik deze inderdaad ook zo bevonden heb, gelijk ik die weet. 1. Petr. 2:3.

Vr. Is die ervaring tot de godzaligheid ook nodig?

Ant. Ja.

Vr. Weet gij enige raad daartoe?

Ant. Ja.

Vr. Noem die eens?

Ant. Vooreerst moet ik op alle dingen, die in de wereld omgaan, zeer nauw acht geven.

Vr. Waar staat dat?

Ant. Psalm 107:43. *Wie is wijs? Die neme deze dingen waar; en dat zij verstandiglijk letten op de goedertierenheden des HEEREN.*

Vr. Moet gij alleen acht geven op hetgeen u zelf wedervaart?

Ant. Nee, maar ook op hetgeen anderen overkomt.

Een en tachtigste les

Vr. Mag gij u dan met eens anders doen wel bemoeien?

Ant. Ja.

Vr. Spreekt Petrus dat niet tegen, als hij zegt: *Dat niemand van u lijde als een die zich met eens anders doen bemoeit.* 1. Petr. 4:15.

Ant. Petrus verstaat dat niet van een geestelijk achtgeven op eens anders bedrijf, hetwelk ons reeds blijkt en bekend is, maar van een nieuwsgierig onderzoek van eens anders doen, wanneer het ons nog niet blijkt; gelijk ook van een opgenomen beschikking en besturing van eens anders zaken, wanneer wij daartoe noch beroepen noch verzocht zijn.

Vr. Verhaal eens enige bijzondere dingen, waar gij zo op letten moet?

Ant. 1. Hoe de godzaligen al leven en hun einde.

2. Hoe de goddelozen al leven, en hun einde.

3. Welke zegeningen en oordelen beide overkomen.

4. Hoe de een vroeg en de ander laat sterft.

5. Hoe soms de nuttigste lieden weggenomen en de onnutste het langst overgelaten worden.

Vr. Noem nog een ander middel tot deze ervaring?

Ant. Ik moet ook grondige kennis van de inhoud van de Heilige Schrift zoeken te verkrijgen.

Twee en tachtigste les

Vr. Van welk een kennis verstaat gij dat, van zulk een alleen, die maar in het verstand en in de hersenen zweeft?

Ant. Nee, maar ook van zulk een, waardoor ik in mijn hart proef en gevoel, dat die dingen, die ik uit het Woord van God weet, even zo, en niet anders zijn, dan zij van mijn verstand bevat en geoordeeld worden. 2 Kor. 4:6.

Vr. Zeg dat eens wat duidelijker?

Ant. Bijvoorbeeld, wanneer Gods Woord mij zegt dat mij de opstanding van Christus daartoe dienen moet om door dezelve ook meer en meer uit mijn zonden opgewekt te worden, Rom. 6. zo moet ik dat niet alleen zo maar weten en toestemmen dat dit waar is, maar ik moet ook met alle kracht daar naar trachten en arbeiden dat mij die gezegde waarheid zodanig in mijn hart raken, bewegen en roeren mag, dat ik niet nalaten kan, of ik moet deze ook enigermate zo beginnen te doen, of immers oprecht begeren te doen, gelijk ik weet dat zij mij van God geopenbaard is.

Vr. Bewijs dit eens met een duidelijke plaats?

Ant. Fil. 3:10. *Opdat ik Hem, dat is Christus, kenne, en de kracht Zijner opstanding.*

Vr. Kunnen dan sommigen niet wel grote kennis van de heilige Schrift hebben en evenwel weinig geestelijk ervaren zijn?

Ant. Ja toch.

Vr. Wanneer kan dat zijn?

Ant. Wanneer zij de Heilige Schrift maar op een natuurlijke en letterlijke wijze kennen, en geen gevoelig en geestelijk verstand daarvan hebben. Zie Kol. 1:9.

Drie en tachtigste les

Vr. Wat moet gij tot deze geestelijke ervaring al meer doen?

Ant. Ik moet mij ook gewennen in allerlei voorvallen Gods hand en vinger aan te merken.

Vr. Werkt Gods hand dan alle dingen?

Ant. Ja.

Vr. Voert Hij Zijn raad en wil door alle dingen uit?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Hand. 4: 28. Herodus en Pilatus waren samen vergaderd enz. *om te doen al wat Uw hand en Uw raad tevoren bepaald had, dat geschieden zou.*

Vr. Welk is het vierde middel hiertoe?

Ant. Dat ik ook wel aanmerk, of hetgeen ik dikwijls in de wereld gebeuren zie, niet even zo in de Heilige Schrift voorzegt is, als ik het zie gebeuren.

Vr. Hoe verstaat gij dat?

Ant. Bijvoorbeeld, als ik ziende, dat een mens, die altijd liegt en bedriegt ten laatste zeker te schande wordt, daarvan dan aanmerk, dat dit juist zo in de Heilige Schrift voorzeggd is.

Vr. Waar staat die voorzegging?

Ant. Spr. 10:9. *Die in oprechtheid wandelt, wandelt zeker; maar die zijn wegen verkeert, zal bekend worden.*

Vier en tachtigste les

Vr. Maar, doet gij dan al genoeg, wanneer gij zo maar op alle dingen acht geeft, kan u dat alleen tot deze geestelijke ervaring brengen?

Ant. Nee.

Vr. Wat moet er dan nog bijkomen?

Ant. Ik moet ook uit al die voorkomende zaken enig geestelijk voordeel zoeken te trekken.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Spr. 24:30. *Ik ging voorbij den akker eens luiards, enz. Als ik dat aanschouwde, nam ik het ter harte; ik zag het en nam onderwijzing aan.*

Vr. Wie is u op een uitstekende wijs hierin voorgegaan?

Ant. De Heere Jezus Christus, gelijk uit de Evangeliën blijken kan. Want als Hij een zaaier, een vijgenboom enz. zag, zo trok Hij daar telkens enige nuttigheid uit.

Vr. Hoedanig moet gij gesteld zijn, om zo uit alle dingen wat goeds te trekken?

Ant. Ik moet mijn hart in zulk een gedurige week- en buigzaamheid zoeken te houden, dat het zich naar allerlei voorvallen ten beste kan laten bewegen.

Vr. Wat is dat te zeggen?

Ant. Dat is, ik moet, zoveel mogelijk altijd genegenheid tot treuren hebben wanneer mij iets treurigs, tot vrolijkheid, wanneer mij iets verheugends, tot ijver, wanneer mij iets ijverenswaardigs voorkomt.

Vijf en tachtigste les

Vr. Steekt er ook enig nut in deze geestelijke ervaring?

Ant. Ja waarlijk.

Vr. Welke nuttigheid is er al in?

Ant. Behalve, dat het een goed middel tot aanwas in de godzaligheid is, zo kan ik er ook de grote rijkdom van Gods Woord door leren kennen.

Vr. Hoe zou dat?

Ant. Omdat ik door dezelve dan zien kan, dat er niets in de wereld omgaat, of men vindt er iets van in de Heilige Schrift.

Vr. Welke is de tweede nuttigheid?

Ant. Dat ik mij aan veel dingen, die mij anders zeer wonderlijk en ongerijmd zouden voorkomen, veel minder leer stoten?

Vr. Toon dat eens in een voorbeeld?

Ant. Gelijk, als dat het de kwaden dikwijls zo wel, en de goeden zo kwalijk gaat.

Vr. Waarom dunkt dat de geestelijk ervarene zo vreemd niet meer?

Ant. Omdat die, door deze ervaring, nu weet, dat zulks niet anders is, dan hetgeen ook in Gods woord geschreven slaat, en zo dikwijls door de ondervinding bekrachtigd wordt.

Vr. Noem eens de derde nuttigheid?

Ant. Zij kan mij ook zeer krachtig van het kwade fraden, en tot het goed opwekken.

Vr. Hoezo dat?

Ant. Omdat mij die ervaring dan leert dat het kwaad toch ten laatste altijd met leed en het goed met Gods zegen achtervolgd wordt. Zie Jes. 3:10,11.

Vr. Maar dat wist gij uit de Bijbel ook wel?

Ant. Dat is waar, maar de kennis door ervaring heeft veel gevoeliger indruk dan die van eenvoudige openbaring.

Zes en tachtigste les

Vr. Welke nuttigheid weet gij nog meer?

Ant. Dat ik ook, zo geestelijk ervaren zijnde, veel krachtiger van geestelijke dingen tot anderen spreken kan.

Vr. Welke houdt gij dat voor de gevoeligste en allervruchtbaarste leraars, die zo alleen velerhande goddelijke dingen verstaan en weten, of die deze ook in zichzelf gevoeld en ondervonden hebben?

Ant. Die dezelve ook in zichzelf ondervonden hebben.

Vr. Wie zelf van de Heere vertroost zijn geweest, kunnen die ook anderen niet wel het beste troosten?

Ant. Ja.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. 2. Kor. 1: 4. *Die ons vertroost in al onze verdrukking, opdat wij zouden kunnen vertroosten degenen die in allerlei verdrukking zijn, door de vertroosting, met welke wij zelve van God vertroost worden.*

Vr. Noem eens de laatste vrucht van deze ervaring?

Ant. Zij kan mij ook in het geloven van de Goddelijke beloften veel vaster en onverzettelijker maken.

Vr. Waarom dat?

Ant. Omdat ik dan twee dingen heb die mijn geloof helpen kunnen: eerst Gods beloften, ten tweede mijn eigen ondervinding.

Vr. Bewijs eens, dat die ervaring uw geloof zo sterken kan?
Ant. Rom. 5:4. *De bevinding werkt hoop en de hoop beschaamt niet.* Voeg erbij Ex. 4:31.
2. Tim. 4:17,18. Psalm 46:2.

Zeven en tachtigste les

Vr. Maar, hoezeer gij in de godzaligheid ook toenemen mag, kunt gij er evenwel in dit leven wel ten enenmaal volmaakt in worden?
Ant. Nee.

Vr. Waar is de volmaaktbeid in de godzaligheid dan alleen te vinden?
Ant. In het toekomstige leven.

Vr. Welk is de gewone weg tot dat leven?
Ant. De tijdelijke of lichamelijke dood.

Vr. Is die dan geen straf der zonden meer?
Ant. Niet voor Gods kinderen.

Vr. Bewijs eens dat zij een weg tot de volmaakte godzaligheid is?
Ant. 1. Kor. 13: 10. *Wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, dan zal hetgeen dat ten dele is tenietgedaan worden.* Zie ook Joh. 5:24.

Vr. Zullen zo alle mensen door hun sterven tot volmaakte godzaligheid komen?
Ant. Geenszins, maar alleen diegenen, die in de Heere, dat is recht christelijk, sterven.

Acht en tachtigste les

Vr. Wat is tot zulk sterven al nodig?
Ant. Een godzalig leven in het gemeen, en enige heilige betrachtungen in het bijzonder.

Vr. Noem die betrachtungen eens?
Ant. Vooreerst en vooral moet ik bijtijds mijn staat en rekening daartegen maken.

Vr. Bewijs dit eens?
Ant. Psalm 90:12. *Leer ons alzo onze dagen tellen, dat wij een wijs hart bekomen.*

Vr. Wat dient er al meer toe?
Ant. Ik moet ook bijtijds mijn hart van de wereld en al het wereldse aftrekken.

Vr. Moet gij dan al de dingen van de wereld bij uw leven al afschaffen?
Ant. Nee, maar ik moet er mijn hart gedurig vrij en los van zoeken te houden.

Vr. Wat moet gij nog al meer doen?
Ant. Ik moet mijzelf ook geheel zelfs in de minste omstandigheden van mijn dood de wil en de schikking van God onderwerpen.

Vr. Moogt gij dan voor de dood wel vrezen?

Ant. Ja toch, wel met een natuurlijke vreze mits dat deze maar altijd onder Gods vrije besturing gebogen worde.

Vr. Moogt gij ook naar de dood wel verlangen?

Ant. Natuurlijker wijze niet, maar geestelijker wijze wel.

Vr. Wat is dat te zeggen?

Ant. Dat ik naar de dood niet verlangen mag, voor zoveel zij in haar aard een vloek van de zonde en een verderf van mijn natuur is, maar wel voor zoveel zij mij een gehele verlossing van de zonde en een overgang tot de eeuwige heerlijkheid is.

Negen en tachtigste les

Vr. Noem nog eens iets anders dat gij tot dit christelijk sterven doen moet?

Ant. Ik moet in de hemel ook al zoeken te leven, terwijl ik hier nog strijden en sukkelen moet op de aarde.

Vr. Hoe verstaat gij dat?

Ant. Dat is, ik moet mijn gedachten zeer dikwijls hemelwaarts opheffen en alle dingen van de aarde zodanig gebruiken, dat zij mij tot trappen en middelen om langs en door dezelve in de hemel tot God op te klimmen, dienen mogen.

Vr. Bewijs dit eens?

Ant. Spr. 15: 24. *De weg des levens is den verstandige naar boven, opdat hij afwijke van de hel beneden.*

Vr. Zeg eens het laatste wat gij in uw sterven waar te nemen hebt?

Ant. Dat is dat ik in de ure van de dood mijn ziel aan God als de getrouwe Schepper met weldoen aanbeveel.

Vr. Waar staat dat?

Ant. 1. Petrus 4:19. Zie ook het voorbeeld van Christus. Luk. 23:46. *En Jezus roepende met grote stem, zeide: Vader, in Uw handen beveel Ik Mijn Geest.*

Aanspraak aan de christelijke leerling zich oefenende in de kinderschool van de eerwaardige godzalige zeer geleerde heer Guiljelmus Saldenus

Wie hongert naar dit Zielgeregt,
Wiens ziel van dorst hier open legt,
Die kome in Saldens kinderkerk,
Waar op gedischt wordt letterwerk;
Daar snoeperij is letterspijs,
En wie ze eet wordt letter-wijs;
Hier zuigt de zuigeling Moeder-melk
Een jong'ling drinkt uit Godes kelk,
De oude eet zijn vaste spijs,
Uit dit schriftuurlijk onderwijs.
Hier zoetheid uit den sterken gaat,
Spijs uit den eter, 't honigraat
Van Godes honig-zoete woord
Brengt Hij door mond en handen voort,
Uit 's leeuwen lijf van Juda's stam,
O zoete spijs van Godes lam
Regt hemelsch manna, Eng' len brood,
't Geen stilt der zielen hongers-nood.
Leergierig Leerling onderzoek
Leer uit dit leerrijk kinderboek.
«Dat lof aan zijnen Schrijver geeft
«Dat eer van zijnen Schrijver heeft »
Hoe g' loof en liefd' aan een gewrocht
En hand' aan hand' zijn 't zaam verknocht;
Hoe leer en leven 't zamen gaan
In dien wil God ten dienste staan.
Wel hem voor wien dat Wilhem leeft,
En Salden tot een Leeraar heeft,
Hij stelt den weg des levens voor,
Op dat Hij jong en oud' bekoor,
En ziet dit is de kinder-baan,
Waarop hij jong en oud leert gaan.
School kind'ren komt ter kinderschool,
Dat niemand van den weg en dool:
Wie Wilhems leere wil vereeren,
Moet Saldens schriften naarstig leeren.

ISAAC LEYENDEKKER,
Predikant te Schipluiden.

INHOUD

De leer der waarheid

Van de Heilige Schrift	les 1
Van God en Zijn eigenschappen	les 2-4
Van de Heilige Drieëenheid	les 5-6
Van de verkiezing en verwerping	les 7-8
Van de schepping, onderhouding en regering	les 9-11
Van Gods wet	les 12-14
Van de zonde	les 15
Van de Middelaar	les 16-20
Van de Kerk	les 21
Van de Heilige Doop	les 22
Van het Heilig Avondmaal	les 23-24
Van het geloof	les 25-26
Van de rechtvaardigmaking	les 27-28
Van de heiligmaking	les 29
Van de heerlijkmaking	les 30-32

De betrachting der godzaligheid

Van de godzaligheid	les 1-3
Van de kennis van onszelf en van Christus	les 4-9
Van de bekommering van het hart	les 10-11
Van het verlangen naar Christus	les 12
Van het ware geloof	les 13-18
Van de lust om God te dienen	les 19
Van de bekwaamheid daartoe	les 20-23
Van de regelmatigheid van de godzaligheid	les 24-25
Van de zelfverloochening	les 26-30
Van de moeilijkheid der verloochening	les 31
Van de geestelijke wacht	les 32-33
Van het gebruik van Gods Woord	les 34-40
Van het zelfonderzoek	les 41-42
Van de praktijk van het gebed	les 43-48
Van de plicht der dankzegging	les 49-52
Van de oefening van het geloof	les 53-56
Van de betrachting van de hoop	les 57
Van de verzekering van de zaligheid	les 58-65
Van de liefde tot God	les 66-68
Van de liefde tot de naaste	les 69-71
Van het toenemen in de genade	les 72-77
Van de Heilige Doop en het Heilig Avondmaal	les 78-79
Van de geestelijke ervaring	les 80-87
Van het christelijk sterven	les 88-89